

Syyllistävät ja toiseuttavat diskurssit kevään 2020 koronavirusuutisissa

Iris Nurmi

Pro gradu -tutkielma

Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus, suomen kieli

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Marraskuu 2021

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Kieli- ja käännöstieteiden laitos / Humanistinen tiedekunta

NURMI, IRIS: Syyllistävät ja toiseuttavat diskurssit kevään 2020 koronavirusuutisissa

Pro gradu -tutkielma, 52 s.

Kielen oppimisen ja opettamisen tutkinto-ohjelma, suomen kieli

Marraskuu 2021

Pro gradu -tutkielmani aihe on syyllistävät ja toiseuttavat diskurssit *Ilta-Sanomien*, *Helsingin Sanomien* ja *Ylen* koronavirusaiheisten verkkouutisten otsikoissa keväällä 2020. Tavoitteena on selvittää, mihin ja keneen syyllistävyyttä ja toiseuttavuutta otsikoiden tasolla kohdistetaan, millaisin keinoin näitä diskursseja luodaan, eroavatko mahdollisesti eri medioiden syyllistämisen- ja toiseuttamisdiskurssit toisistaan ja ovatko nämä diskurssit otsikoissa osana vaikuttamassa uutisen houkuttelevuuteen.

Hypoteesini tutkimukselle on, että otsikoiden tasolla esiintyy kiinalaisia ja myös suomalaisia kohtaan syyllistävyyttä ja toiseuttamista, jotka ovat muodostuneet otsikoiden tasolle tuotujen kielellisten valintojen kautta.

Tässä tutkielmassa diskurssin käsitteellä tarkoitetaan tilanteista kielenkäyttöä eli kielenkäyttöä kontekstissa. Tutkittaessa kielenkäyttöä kontekstissa nostetaan esille kielenkäytön tilanteisuus eli suhde sosiaaliseen toimintaan, jolloin kielenkäyttö nähdään osana sosiaalista toimintaa, siitä johtuvana, sitä muokkaavana ja sitä ylläpitävänä. Tässä tutkielmassa diskursseja analysoidaan kriittisen diskurssianalyysin viitekehityksessä, jonka tarkoituksena on selvittää ja ymmärtää diskursseissa esiintyvät sosiaaliset eriarvoisuudet.

Aineistoni koostuu koronavirusuutisten otsikoista tammikuusta maaliskuuhun 2020. Otsikot ovat kerätty eri uutismedioiden verkkosivuilta. Tähän vaihtoehtoon päädyin, koska nykypäivänä verkkouutisilla on paljon laajempi lukijakunta kuin perinteisellä printtimedialla sekä aineistoa oli myös enemmän saatavilla.

Aineiston olen jaotellut syyllistävien teemojen mukaan, jotka ovat nousseet esille analysoidessani aineistoa. Otsikoista muodostuu kaksi pääteemaa, joista ensimmäinen sisältää syyllistävät ja toiseuttavat diskurssit Kiinaa ja kiinalaisia sekä Eurooppaa ja eurooppalaisia kohtaan. Toisena pääteemana on syyllistämisdiskurssit, jotka toimivat Suomen sisäisenä syyllistämisenä suomalaiselta toiselle.

Koska aineistoni koostuu suurimmaksi osaksi *Ilta-Sanomien* uutisista, niin tutkimuksessa päädyn tulokseen, jossa arvelen syyllistävien ja toiseuttavien diskurssien muodostuneen sivutuotteena halusta tehdä myyvämpiä ja houkuttelevampia otsikoita. *Ylen* sekä *Helsingin Sanomien* uutiset eivät ole samalla tavalla viihdearvoisia kuin *Ilta-Sanomien*, ja tästä syystä näiden kahden uutismedian uutisten otsikoissa ei myöskään esiintynyt syyllistäviä tai toiseuttavia diskursseja samalla tavalla kuin *Ilta-Sanomien* otsikoissa.

Tutkimustuloksissa havaitaan myös, että eniten syyllistäviä ja toiseuttavia elementtejä pandemian alkuvaiheessa oli kiinalaisia kohtaan. Vasta viruksen leviämisen myötä syyllistävät elementit kääntyivät suomalaisia kohtaan. Otsikoiden tasolla alettiin myös antaa ääniä muille kansalaisille, joiden syyllistävät sävyt olivat kohdistettu kansasuomalaisiin.

Uutiset ja niissä käytettävät ilmaisut vaikuttavat ratkaisevasti ihmisten arjessa ja siihen, miten ihmiset ymmärtävät ja rakentavat sosiaalista todellisuutta ja yhteiskuntaa. Tulevaisuuden jatkotutkimus voisi kohdistua vielä laajempaan otantaan pidemmältä ajalta tai useilta ajanjaksoilta, jolloin pystyttäisi selvittää uutisotsikoiden diskurssien muutosta pandemian edetessä.

Asiasanat: diskurssianalyysi, kriittinen diskurssianalyysi, toiseuttamisdiskurssit, syyllistämisdiskurssit, koronavirusuutiset, koronavirus

Sisällys

1.	Johdanto	2
2.	Diskurssi ja diskurssintutkimus	4
2.1	Diskurssintutkimus.....	4
2.2	Kriittinen diskurssianalyysi.....	5
3.	Media ja uutisdiskurssi tutkimuskohteena	8
3.1	Median muutoksesta ja roolista nykypäivän yhteiskunnassa.....	8
3.2	Uutinen genrenä	10
3.3	Tutkielman uutisten diskurssit	13
3.3.1	Syyllistämisen diskurssi	14
3.3.2	Toiseuttamisdiskurssi.....	16
3.4	Aikaisempaa tutkimusta toiseuttamisesta ja syyllistämisestä	19
4.	Tutkimuksen toteutus.....	21
4.1	Tutkimusaineisto	21
4.2	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	23
4.3	Aineiston analysoiminen.....	23
5.	Syyllistämisen- ja toiseuttamisdiskurssit koronavirusuutisoinnissa	25
5.1	Syyllistämisen- ja toiseuttamisdiskurssit aasialaisia ja eurooppalaisia kohtaan.....	25
5.1.1	Aasialaiset	25
5.1.2	Eurooppalaiset.....	36
5.2	Suomen sisäiset syyllistämisdiskurssit	37
5.2.1	Syyllistäminen kohdistettuna yksityishenkilöihin	38
5.2.2	Syyllistäminen yksittäisiltä henkilöiltä	42
6.	Päätelmät.....	48
	Lähteet.....	53

1. Johdanto

Loppuvuodesta 2019 uutisotsikoihin nousi Kiinan Wuhanista löydetty uusi virustauti, myöhemmin koronavirukseksi tunnistettu COVID-19. Tammikuussa 2020 COVID-19 lähti leviämään ja pian kevään edetessä Suomessakin todettiin ensimmäinen tartuntatapaus. Uutisten määrä viruksesta ja sen synnyttämästä epidemiasta lähti suureen kasvuun, ja yhden päivän sisällä saattoi ilmestyä saman median sisällä useita uutisia liittyen koronavirukseen.

Koronavirus levisi muutamassa kuukaudessa pandemiaksi ja sitä on kuvailtu pahimmaksi maailmanlaajuiseksi kriisiksi sitten toisen maailmansodan. 31.3.2021 mennessä tautitapauksia oli todennettu 127 349 284 ja taudin aiheuttamia kuolemia 2 787 593¹. Tämän laajuinen kriisi on laittanut aluille paljon spekulatiota muun muassa siitä, mistä ja miksi virus lähti leviämään. Uutisten julkaisu tahti on ollut runsasta ja tiheää, ja myös propaganda ja disinformaatio ovat levinneet useiden maiden medioissa liittyen koronaviruksen syntyyn, sen vaikutuksiin sekä parannuskeinoihin.

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen koronavirusuutisotsikoiden diskursseja ja sitä, miten koronavirusta ja COVID-19-taudin aiheuttamasta pandemiasta on kirjoitettu otsikoiden tasolla syyllistävästi sekä toiseuttavasti. Tässä työssä käytän termiä toiseuttaminen, ja tarkoitan sillä rasistista ilmiötä, jota esiintyy esimerkiksi uutisissa, kun halutaan korostaa oman kulttuurin normeista poikkeavaa käytöstä (ks. luku 3.3.2).

Idean tutkielmaani sain, kun jatkuvasti törmäsin uutisotsikoihin, jotka mielestäni muodostivat syyllistäviä mielikuvia ja asenteita tiettyjä ryhmiä ja ihmisiä kohtaan. Tässä tutkielmassa keskityn nimenomaisesti uutisotsikoihin ja tarkoitukseni on selvittää, esiintyykö niissä syyllistävyttä ja toiseuttamista, sekä millaisin kielellisin elementein ja keinoin näitä on mahdollisesti tuotu esiin otsikoiden tasolla.

Aineistoni koostuu pelkästään verkosta kerätystä materiaalista. Olen valinnut tarkasteltavaksi kolme suurta suomalaista uutistoimitusta: *Ilta-Sanomat*, *Helsingin Sanomat* sekä *Ylen* uutiset. Verkkouutisia analysoin sen vuoksi, että ne ovat nykypäivänä sitä uutisvirtaa, joka kovaa vauhtia on korvaamassa printtimedian ja ovat myös useampien ihmisten tavoiteltavissa. Monet uutistoimitukset ostavat esimerkiksi mainostilaa sosiaalisen median alustoilta, jolloin kyseisen toimituksen uutisotsikoita näkee erilaisten sovelluksien ja nettisivujen mainosbannereissa.

¹ <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>. Viitattu 31.3.2021.

Vaikka lukijat uutisotsikon kohdatessaan eivät avaisi linkkiä, niin otsikoilla on jo valtaa herättää erilaisia mielikuvia uutisoinnin kohteesta. Usein uutisissa hyödynnetään kiinnostavia ja ehkä jopa provosoivia ja hyvin valikoituja niin kutsuttuja klikkiotsikoita, joiden tarkoituksena on houkuttaa lukijat avaamaan uutinen. Joissakin tapauksissa klikkiotsikoista ilmenee täysin erilainen mielikuva kuin mistä otsikon alta löytyvä uutinen lopulta kertoo.

Uutisten rakenteisiin vaikuttavat myös ympäröivä kulttuuri ja yhteiskunta, joissa uutiset ovat tuotettu. Tässä tutkielmassa tutkinkin nimenomaisesti suomalaisia uutisia suomalaisesta yhteiskunnallisesta kontekstista käsin, ja kun tutkielmassani puhun lukijoista tai vastaanottajista, oletusarvoisesti tarkoitan suomalaisia lukijoita. On siis mahdollista, että toisista lähtökohdista käsin oleva analyysoija näkisi otsikot eri tavalla ja näin päätyisi tutkimuksessa erilaisiin tuloksiin.

Tutkielmassani hyödynnän diskurssianalyysiä teoreettisena viitekehyksenä, ja tarkastelen, millaisin diskurssein koronaviruksesta on uutisoitu. Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää mahdollisia syyllistämisen- ja toiseuttamiskurssien esiintymisiä valtakunnallisissa medioissa.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisia ryhmiä kohtaan koronavirusuutisoinnissa tapahtuu syyllistämistä ja toiseuttamista?
2. Millaisin elementein syyllistäminen ja toiseuttaminen muodostuu uutisotsikoissa?
3. Miten eri medioiden uutiset eroavat toisistaan?
4. Liittyykö mahdolliset syyllistämisen- ja toiseuttamiskurssit otsikon houkuttelevuuden nostattamiseen?

Koska tutkimukseni aihe sai alkunsa omasta kokemuksestani uutisten kuluttajana, niin hypoteesini pohjautuu myös sen myötä nousseelle oletukselle. Hypoteesini tutkimukselle on, että uutisten otsikoiden tasolla näkyy syyllistäviä ja toiseuttavia elementtejä. Tälle hypoteesille pyrin analyysissäni selvittämään vastausta nostamalla esiin joko hypoteesia tukevia tai hypoteesini vastaisia esimerkkejä.

2. Diskurssi ja diskurssintutkimus

2.1 Diskurssintutkimus

Tämä tutkimus on tehty diskurssintutkimuksen viitekehyksessä. Diskurssintutkimuksessa keskeinen termi on diskurssi ja se voidaan käsittää puhetapana, lausetta suurempana kielenkäytön yksikkönä, vakiintuneena merkityksellistämisen tapana, merkityssuhteiden järjestelmänä, kielenkäyttönä kontekstissa, tekstiaineistona sekä ymmärryksenä todellisuudesta. Diskurssin käsitteeseen liittyy voimakkaasti käsitys kielen variaation järjestäytyneisyydestä ja kielen vaikutuksesta sosiaaliseen todellisuuteen. Diskurssit nähdään kulttuurisesti kiteytyneinä merkityksellistämisen tapoina, jotka muokkaavat puhunnan kohdetta. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 22–23, 26.) Diskurssi keskittyy nimenomaisesti kielenkäytön tilanteeseen sekä lausetta suurempiin kokonaisuuksiin. Ne liittyvät ennen kaikkea sosiaalisiin tilanteisiin ja ovat omaan kulttuuriseen kontekstiin kiteytyneitä kielenkäyttötapoja, jotka muokkaavat ja ylläpitävät sitä todellisuutta, miten asiat nähdään.

Tässä tutkielmassa diskurssilla viitataan kielenkäytön tilanteeseen eli kielenkäyttöön kontekstissa. Kun käsitellään kielenkäyttöä erilaisissa konteksteissa, nostetaan esiin kielenkäytön tilanteisuus eli suhde sosiaaliseen toimintaan. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 24.) Käsitteenä diskurssilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa kielellistä ja semioottista toimintaa, joilla ajatellaan olevan vuorovaikutuksellisia ja sosiaalisia ehtoja ja seurauksia.

Kieli on keskeinen osa ihmisen kommunikointia ja se liittyy keskeisesti inhimilliseen toimintaan. Kielellä tuotetaan merkityksiä. Näin kieli rakentaa eli konstruoi ja merkityksellistää ympäröivän maailman erilaisin tavoin eri tilanteissa. Diskurssintutkimuksessa kielen ajatellaan olevan sosiaalista toimintaa, jonka avulla kerromme meistä ja kuvaamme muita. Kieli ei kuitenkaan toimi pelkkänä ympäröivän todellisuuden kuvaajana, sillä kielen avulla myös rakennamme sitä, miten todellisuuden näemme. Diskurssintutkimuksessa kiinnostuksen kohteena on se, miten kielenkäyttäjät antavat merkityksiä omalla kielenkäytöllään ja millaisia seurauksia merkityksellistamisellä on. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 12–14, Jokinen, Juhila & Suoninen 2004: 19; Suoninen 1999: 18.)

Konteksti on keskeinen osa diskurssintutkimusta. Kielenkäyttö on aina kontekstisidonnaista, ja siksi diskursseja analysoidessa konteksti on väistämätöntä ottaa huomioon. Kontekstilla voidaan lyhyesti viitata diskurssintutkimuksessa siihen, että analysoitavaa toimintaa pyritään suhteuttamaan tiettyyn aikaan ja paikkaan. Diskurssintutkimuksessa keskeisenä käsitteenä on nimenomaisesti tilannekonteksti. Tällä viitataan siihen välittömään ja tiettyyn sosiaaliseen tilanteeseen, jonka osana kielenkäyttö on. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2004: 30, Pietikäinen & Mäntynen 2009: 31.)

Mikään sana, ilmaisu tai diskurssin merkitys ei ole pysyvä tai aina tarkoita samaa. Ne ovat kontekstisidonnaisia ja dynaamisia, joiden merkitykset muuttuvat aina missä ympäristössä, kulttuurissa ja historiallisessa ajassa niitä käytetään. Näistä syistä on tärkeää, että diskurssintutkimuksessa kielenkäytön konteksti on myös tutkittava sekä rajattava. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 28–29.) Siihen, millaisiin johtopäätöksiin diskurssianalyysin avulla päätytään, vaikuttaa myös vahvasti missä tilanteessa ja kuka luokittelut ja analyysit tekevät (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 71). On esimerkiksi eri asia, tekeekö suomalaisen uutisen pohjalta analyysin aasialainen tai esimerkiksi uutisen kirjoittanut toimittaja. Näissäkin tilanteissa syntyisi todennäköisesti erilaiset tulokset. Diskurssintutkimuksessa onkin tärkeä käsittää se, että mikään luokittelu tai kuvaus ei ole kattava tai ainoa oikea. Asiat nähdään ja voidaan ilmaista aina toisin.

Kielenkäyttö on diskurssintutkimuksen mikrotasoa. Mikrotason tutkimuksessa keskitytään siihen, miten kielenkäytöllä kuvataan, luokitellaan ja nimetään maailmaa. Kieltä ei voi käyttää ilman, että sillä luotaisiin merkityksiä ja nimettäisiin asioita. Siksi yksi keskeinen tapa tutkia kielen representaatioita on analysoida sitä, miten kielellä on nimetty asioita, ilmiöitä, tapahtumia, toimintoja ja miten ihmisiä nimitetään ja kuvataan. Nimeämisellä tarkoitetaan diskurssintutkimuksessa, millaisia nimityksiä valitaan, kun halutaan viitata erilaisiin ilmiöihin. Osana nimeämistä, voidaan myös erottaa luokittelu tai kategorisointi, jotka ilmentävät yhtä kielen perustehtävää, eli maailman luokittelua. Esimerkiksi ihmisten luokittelua ryhmiin ja hierarkioihin. Nimeämisen lisäksi tärkeä kielellinen toiminta on kuvaaminen. Sillä tarkoitetaan sitä, miten ilmiöitä kuvataan. Esimerkiksi millaisia adjektiiveja, substantiiveja, lausekkeita ja lauseita tai metaforisia ilmauksia kuvailussa ja määrittelyssä on käytetty. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 71–72.)

Nimeämistä ja luokittelemista ei voida tarkastella kontekstista irrallaan, sillä ne ovat aina yhdistettynä käyttökontekstiinsa, tilanteisiin ja yhteiskunnallis-kulttuuriseen-kontekstiin (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 72). Tässäkin tutkielmassa nimeäminen ja luokittelu ovat keskeisessä roolissa, sillä uutisotsikoiden analyysissä pohditaan nimenomaisesti sitä, millaisin kielellisin elementein asioita, ilmiöitä, tapahtumia ja paikkoja on nimetty ja luokiteltu sekä millaisia representaatioita nämä synnyttävät.

2.2 Kriittinen diskurssianalyysi

Kriittinen diskurssianalyysi on diskurssintutkimuksen ala, joka tutkii ensisijaisesti tapaa, jolla sosiaalisissa ja poliittisissa konteksteissa yhteiskunnan ja vallan väärinkäyttö ja eriarvoisuus

toteutetaan, toisinnetaan ja legitimoidaan. Kriittinen diskurssianalyysi haluaa paljastaa ja ymmärtää diskursseissa esiintyvän sosiaalisen eriarvoisuuden. Koska kyseessä on kriittinen näkökulma, niin painopiste on ideologioiden, valtasuhteiden ja diskurssien yhteen kietoutuneissa suhteissa. (Pietikäinen 2000: 191–193; Van Dijk 2015: 466–467.)

Kriittinen diskurssianalyysissä keskeisessä osassa ovat esimerkiksi makro- ja mikrorakenteiden väliset suhteet, valta-aseman väärinkäyttönä ja kuinka valta-aseman ryhmät hallitsevat tekstejä, kontekstia ja näiden myötä myös mieltä. Kriittisessä diskurssianalyysissä analysoidaan ja tutkitaan aina tietynlaisia diskurssirakenteita, jotka esiintyvät sosiaalisesti määräävässä ja valtasuhteisessa asemassa. Riippumatta siis siitä, ovatko ne esimerkiksi osa jotain keskustelua vai uutisraporttia. (Van Dijk 2015: 467–468.)

Sosiaalisella mikrotasolla tarkoitetaan kielenkäyttöä, diskurssia, sanallista vuorovaikutusta ja viestintää. Voima, valta-asema ja epätasa-arvo ovat tyypillisiä termejä, jotka kuuluvat makrotason analyysiin. Jokapäiväisessä vuorovaikutuksessa nämä kaksi muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden, ja tämän kokonaisuuden tutkiminen on yksi keskeisimmistä kriittisen diskurssianalyysin tutkimuksen kohteista. (Van Dijk 2015: 468.) Kriittisessä diskurssitutkimuksessa nähdään myös käsitys siitä, että kielenkäyttö on sosiaalisesti ja yhteisöllisesti muovautunutta molemmin päin. Kieli on myös sosiaalisesti muokkaavaa eli kieli muokkaa maailmaa, mutta samaan aikaan maailma muokkaa kieltä. (Pietikäinen 2000: 197.)

Kriittisessä diskurssianalyysissä pyritään keskittymään analyysissä erilaisten valta-asemassa olevien toimijoiden sosiaalista vaikutusta yhteiskunnassa. Valta-asemassa olevalla tarkoitetaan etuoikeutettua asemaa, jossa voidaan käyttää resursseja julkisiin keskusteluihin, esimerkiksi uutisoinnissa. Usein valta-asemassa olevat eivät käytä valtaa tietoisesti, vaan se voi muodostua esimerkiksi yhteiskunnassa ja kulttuurissa pitkään eläneestä rasismista tai seksismistä. (Van Dijk 2015: 469.) Jos esimerkiksi jatkuvasti valtamedioiden uutisoinneissa esiintyy negatiivissävytteistä uutisia pakolaisia tai naisvihavaikutteista uutisia naispoliitikkoja kohtaan, niin asioista puhuminen rasistisesti tai seksistisesti voivat muuttua normeiksi. Ihmisten mieliin tarttuu usein implisiittisesti tai joskus eksplisiittisesti vaikutteita kaikesta, mitä ihmiset näkevät ja kuulevat. Tällöin jos ihmismieleen pystyy vaikuttamaan, niin pystyy esimerkiksi vaikuttamaan heidän tietoonsa, asenteisiinsa tai ideologioihin ja näin ollen valta-asemaa pitävät tahot pystyvät epäsuorasti hallitsemaan vaikutuksen alassa olevien kohteiden toimintaa.

Vaikka vaikutus ihmismieleen on epäsuora, niin se on perustavanlaatuinen tapa ylläpitää määräävää asemaa ja hegemoniaa. Kun valvotaan, millaisia diskursseja synnytetään, niin niiden avulla voidaan hallita aikomuksia, suunnitelmia, tietoa, mielipiteitä, asenteita, vastaanottajien ideologioita ja niiden

seurauksia. (Van Dijk 2015: 472.) Näihin kuitenkin aina vaikuttaa konteksti ja semanttinen ymmärrys. Se, miten esimerkiksi uutinen koetaan ja nähdään ovat subjektiivista, ja ymmärrys rakentuu lukijan omaan kokemukseen ja ymmärrykseen, jotka ovat pitkälti konteksti- ja kulttuuririippuvaisia.

Kun mediat jatkuvasti uutisoivat tietyllä tavalla samoista uutisoinnin aiheena olevista ryhmistä tai aiheista, syntyy eräänlainen yleistysliike. Yleistysliike voi johtaa tiettyjen asenteiden yleistämiseen tiedon ja ideologian tasoilla, esimerkiksi maahanmuutosta, terrorismista tai talouskriisistä. Tällainen yleistys voi olla positiivista, kun on kyse esimerkiksi koulutuksesta, mutta kun se kehittää negatiivista kuvaa esimerkiksi vähemmistöjä kohtaan, niin se muuttuu manipuloinniksi. (Van Dijk 2015: 473.)

Kriittisessä diskurssianalyysissä pyritään tulkitsemaan ja analysoimaan niitä diskurssirakenteita, jotka voivat vaikuttaa vastaanottajiensa näkemyksiin, ja erityisesti siihen, millaisia mielikuvia ja uskomuksia diskursseilla voidaan vastaanottajissa herättää. Van Dijk (2015) on tutkinut uutisten otsikoita ja sitä, miten ne ilmaisevat semanttisia makrostruktuureja. Uutisotsikoinnissa toimittajien määritelmät asioista voivat olla vahvoja vaikuttimia sille, miten asiat nähdään. Van Dijkin on tutkimuksessaan tutkinut, miten maahanmuuttajat ovat otsikoinnin tasolla määritelty valtiiovallan vastustajina sekä terroristeina. (Van Dijk 2015: 473.) Tällä tavoin monet tekstit ja puheiden rakenteet voivat vaikuttaa siihen, miten vastaanottajat muotoilevat mielessään kokonaisuuden asioista, ja miten yleistyessään vastaanottajat muodostavat niistä stereotyyppioita ja ennakkoluuloja.

Valtaa on kaikilla, jotka viestivät julkisesti. Myös uutisoinnissa mediatoimituksilla on valtaa päättää, miten ja mistä he uutisoivat ja kenelle he antavat äänen. Toimittajat toimittavat ja kirjoittavat lehtiartikkeleita ja uutisia tiettyjen määräyksien ja sopimuksien mukaan, mitkä lähtevät ylemmältä tasolta. Uutismediassa valta esiintyy esimerkiksi siinä, kun päätetään, mistä uutisaiheista käsitellään mediassa tai kelle annetaan ääni. Uutisoidaanko maahanmuuttajiin liittyviä uutisia haastattelemalla paikallisia ja itse maahanmuuttajia tai pyydetäänkö aina valkoinen miessukupuolinen professori asiantuntijaksi vastaamaan kysymyksiin. Kontekstin, tekstin ja puheen monet tasot ja rakenteet voivat siis periaatteessa olla enemmän tai vähemmän voimakkaiden puhujien tai instituutioiden hallinnassa. Tällaisella vallalla pystytään tekemään vääryyttä tiettyjen vastaanottajien, ryhmien tai koko kansalaisyhteiskunnan kustannuksella (Van Dijk 2015: 472). Siksi kriittisellä diskurssianalyysillä pyritään tutkimaan ja analysoimaan näitä erilaisten tasojen ja ryhmien välisiä suhteita ja vaikutteita.

3. Media ja uutisdiskurssi tutkimuskohteena

3.1 Median muutoksesta ja roolista nykypäivän yhteiskunnassa

Tässä tutkielmassa käsittelen uutisia nimenomaan verkkouutisina, enkä perinteisinä paperiuutisina. Nykypäivä, kun toiminta niin työssä kuin vapaa-ajallakin on hyvin teknologiapainotteista, on myös uutisten lukeminen painottunut verkkouutisiin perinteisten printtilehtien sijaan.

Media ja sen yhteiskunnallinen rooli on ollut viimeisien vuosikymmenten aikana keskeinen tutkimuksen kohde. Varsinkin sen jatkuvasti lisääntyneen arkipäiväisen monimuotoisen käytön takia. Kriittinen diskurssianalyysi on myös ollut yksi keskeisimmistä teorioista, kun ollaan tutkittu uutisten ideologioita jo 1970-luvulta asti, jolloin esimerkiksi tutkimuksen kohteeksi nousi AIDS-epidemian aikaiset uutiset, ja oltiin yleisesti kiinnostuneita tutkimaan julkisen kielenkäytön ja ideologian välistä suhdetta. (Pietikäinen 2000: 194; Van Djik 2015: 477.)

Mediakäyttö on muuttunut 2000-luvun aikana paljon. Vielä 1900-luvulla elettiin sanomalehtien ja televisio-uutisten kautta, mutta 1990-luvulta lähtien on median kentälle alkanut ripotellen tulemaan uusia viestintävälineitä ja viestinnän muotoja. Heikkilä ym. (2012) viittaa tähän ilmiöön mediatutkija Couldryn termiin ”mediamoneutena”. Tällä tarkoitetaan median suurentunutta määrää. Mediaa tuotetaan runsaasti ja eri paikoissa, jolloin digitaalisesti tuotettu sisältö on käytännössä katsoen kenen tahansa saatavilla. Mediamoneus on tuonut muutoksia ihmisten tapoihin käyttää mediaa. (Heikkilä, Ahva, Siljamäki & Valtonen 2012: 91–93.) Nykyisin on tarjolla monia sosiaalisen median alustoja, joissa ihminen pystyy törmäämään uutisiin hakematta kyseistä uutista tai edes käymättä kyseisen uutisen tuottajan omilla verkkosivuilla. Esimerkiksi monilla internetsivuilla sekä applikaatioissa saattaa nähdä maksettuja mainoksia uutisista, jotka algoritmi on etsinyt juuri kyseistä käyttäjää varten. Esimerkiksi *Facebook* tarjoaa usein käyttäjilleen *Helsingin Sanomien* maksettuja artikkeleita, jotka ovat kohdistettuja käyttäjille. Toisaalta ihminen saattaa törmätä erilaisiin uutisiin esimerkiksi *Facebookissa*, *Twitterissä* tai *Instagramissa*, kun joku toinen käyttäjä on jakanut uutisen tai artikkelin. Ihmisten ei siis enää tarvitse istua katsomaan televisiosta kymmenen uutisia tai aamuisin lukea päivän sanomalehdestä merkittävimmistä tapauksista, sillä uutiset löytävät lukijoidensa luokse.

Median monimuotoistumisella on ollut myös vaikutusta sille, miten yleisölle on muodostunut autonomisia mahdollisuuksia olla myös osana tuottajia. Esimerkiksi juuri sosiaalisessa mediassa jakamisella tai päivityksestä ”tykkäämällä” käyttäjistä tulee osakseen levittäjiä, tuottajia ja näkyvyyden antajia. (Heikkilä, Ahva, Siljamäki & Valtonen 2012: 132.) Tällä on vaikutusta muun muassa siihen millaisia uutisia itse kohtaa. Jos sosiaalisessa mediassa on paljon kontakteja

esimerkiksi vasemmistopuolueiden kannattajiin, on mahdollista, että sovelluksien etusivut täyttyvät vasemmistolle tyypillisemmistä uutisista ja artikkeleista.

Median monimuotoutumista on myös pidetty epäeettisenä. Syynä on sekä media-alustojen moninaistuminen sekä kaupallistuminen. Kun media ja joukkoviestintä on murentunut monenlaisille alustoille, niin se on myös vaarantanut ihmisten yhtäläisen pääsyn mediatarjonnan äärelle. (Heikkilä, Ahva, Siljamäki & Valtonen 2012: 94.) Vaikka älylaitteet, joiden avulla pääsee nopeasti monien uutistoimitusten sovelluksiin ja näin lukemaan uusimmat uutiset, ovat nykypäivänä lähes normi ihmisten elämässä, ne eivät silti ole kaikkien saatavilla. Yleisöt, jotka vastaanottavat uutisensa vain television kymmenen uutisista saattavat nähdä asiat eri tavalla kuin ne, joiden pääsääntöinen uutislähde on esimerkiksi *Ilta-Sanomat* puhelimen sovelluksella.

Median kaupallistuminen on myös tarkoittanut sitä, että median vaikutusvalta on alkanut vähentyä ja yhä enenevässä määrin markkinointi on alkanut muuttua mielikuvavaikuttamiseksi. Suurilla uutistoimituksilla on valta toimia yhteiskunnallisten asioiden järjestelijöinä kohottamalla esiin asioita, joista keskustellaan ja päätetään. Sosiaalinen media ja internet ovat myös alkaneet rikkoa vallitsevaa järjestystä, kun uutisia on voinut alkaa lukea ja katsoa netistä ilmaiseksi. (Pietilä 2007: 375–377.) Maksuttomuuden takia media-alustoille on tullut tarve löytää taktiikkoja haalia lukijat ja yleisö itselleen. Tästä syystä media on muuttunut yhä enemmän kaupalliseksi klikkiotsikoineen.

Pietilä (2007) vertaa mediaa melko samaksi asiaksi kuin julkisuus. Median puitteissa käsitellään yhteisiä asioita. Ne nostetaan otsikoihin, niitä arvioidaan ja ne tuottavat mielikuvia todellisuudesta. Media nostaa esiin puheenaiheita, joita median kuluttajien täytyy arvioida ja suodattaa, ja näin toteutuu yksi medianperustehtävistä, jonka tarkoituksena on synnyttää keskustelua. Puheenaiheina ovat asiat, tapahtumat, ilmiöt ja henkilöt, jotka ovat tiivistä yhteydessä nykyhetkeen. Uutinen joka nousee korokkeelle ei välttämättä ole se tärkein, mutta kiinnostavin. Medialla on siis valtaa sekä synnyttää puheenaiheita että päättää, kuinka niistä puhutaan. (Pietilä 2007: 17, 65.)

Media voi ilmentää valtaa monilla eri tavoilla, myös uutistekstissä. Nykyiselle tiedonvälitykselle on tyypillistä, että julkisesta tulee yksityistä ja toisaalta taas yksityisestä tulee julkista. Tällä tarkoitetaan, että julkinen poliittinen puhe muuttuu käyttäjän omilla alustoilla yksityiseksi, kun se vastaanotetaan ja suodatetaan. Toisaalta yksityisestä, tavallisen ihmisen elämästä tehdään julkista, kun siitä uutisoidaan ja se muuttuu nähtäväksi median yleisölle. Julkisen ja yksityisen raja on muuttunut häilyväksi. Vallanpitäjillä on tässäkin tapauksessa etuoikeus päättää, mitä tuodaan julkisuuteen. Vaikka nyky-yhteiskunnassa sosiaalisen median yleisyyden ja tavoitettavuuden avulla on vähemmistöillä enemmän valtaa saada ääntään kuuluviin, niin silti yhteiskunnallisia tiedotusvälineitä

hallitsee ne, joilla on jo valmiiksi poliittista, taloudellista ja kulttuurista valtaa. (Kalliokoski 1999: 70–71, Fairlough 2002: 54, 58.)

Suuri informaatiotulva ja valinnanvara ovat myös aiheuttaneet sen, että johtavat mediat tuottavat yhä enemmän köyhempää sisältöä. Tämä puolestaan on myös johtanut siihen, että varsinkin nuoremmat median käyttäjät osaavat ja haluavat myös hankkia informaatiotaan muista lähteistä. (Pietilä 2007: 378–385.) Silti suurilla uutistoimituksilla on eniten yhteiskunnallista näkyvyyttä, johtuen suureksi osaksi heidän taloudellisesta edullisesta asemasta. Kun on varaa markkinoida, voi uutistoimitukset saavuttaa laajemman näkyvyyden yhteiskunnassa ja näin tuoda omaa katsantokantaansa laajemmalle yleisölle.

Vaikka media on monimuotoutunut, ei sen merkitys nykyisessä yhteiskunnassa ole sen vähempi kuin vaikka viime vuosisadalla, jolloin ainoa informaationlähde oli se, mitä valtakunnallisissa ja paikallisissa tiedotusvälineistä annettiin. Siksi median valtaa ja vaikutusta mielipiteisiimme ja mielikuviin, ei tule sivuuttaa. Pietilä (2007) uskoo, että medialla on vahva vaikutus sille, miten ihmiset muodostavat mielipiteitään ympäröivästä todellisuudesta. Ennen kaikkea medialla on vahva vaikutus niihin, joilla ei ole pohjalla valmista ja vahvaa mielipidettä johonkin asiaan. On helppo ottaa vastaan valmiiksi kerrottu ja antaa sen toimia omien mielipiteiden muokkaajana. Varsinkin, kun uusi asia määritetään omassa yhteiskunnallisessa kontekstissa. (Pietilä 2007: 395–399.)

3.2 Uutinen genrenä

Genret ovat sosiaalisesti ja kulttuurisesti muotoutuneita käsityksiä. Diskurssintutkimuksessa genret ovat tärkeitä, sillä ne nähdään yleisinä tapoina toimia diskursiivisesti tietyissä konteksteissa. Ne kertovat systemaattisista tavoista jäsentää sosiaalista toimintaa kielenkäytön näkökulmasta. Genret kertovat millaiset sosiaaliset toiminnat sekä vuorovaikutussuhteet ovat eri tilanteissa ja konteksteissa tyypillisiä. Genret ovat säännönmukaisesti toimivia ja niillä on omat norminsa. Normit koskettavat sitä, millainen sosiaalinen ja diskursiivinen toiminta on mahdollista ja millainen mahdotonta kussakin kontekstissa. Näitä normeja ei yleensä voi opettaa tai lukea, sillä normien logiikka kumpuaa sosiokulttuurisesta ja tilanteisesta kontekstista ja on myös tiukasti kiinni historiassa. Genreillä on myös omia sisäisiä normeja, jotka vaikuttavat esimerkiksi rakenteeseen sekä kielelliseen muotoon. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 79–83.)

Heikkinen (2009) tuo genreä määritellessään esiin piirteet ja valinnat. Piirteiden voi nähdä ja määritellä tekstissä esiintyvänä kielellisenä tai jonain muuna valintana tai useiden valintojen yhdistelmänä.

Näillä valinnoilla on aina oma merkitystehtävänsä liittyen lajimerkityksiin ja tekstin jaksottamiseen. Heikkinen lainaa Hallidayta, jonka mukaan tekstit ovat valintojen tulosta. Nämä valinnat syntyvät kognitiivis-sosiaalisesta varannosta ja tietoudesta, jonka oletuksena on se, että samaa luonnollista kieltä puhuvat voivat ymmärtää näitä valintoja ja tekstejä. Heikkisen mukaan kaikki tekstien yksittäiset kielelliset elementit ovat osana tulkintaa. Nämä elementit syntyvät viestijän tekemien kompromissien seurauksena, jolloin viestijä tekee valinnan oman ja vastaanottajalla olettamansa näkökulman ja samalla vallan ja solidaarisuuden välillä. Heikkisen mukaan merkityksiä tuottaessa ja tulkittaessa tehdään valintoja. Valinta painottuu nimenomaan tekstin tuottamisen ja tulkitsemisen prosesseihin sekä genrejen eli tekstilajien toimintaan. Piirteet puolestaan korostavat tekstilajien abstrakteja ominaisuuksia sekä näistä muodostuvia rakenteita ja kokonaisuuksia, jolloin syntyy tekstilajinormit. Valinta on siis prosessi ja piirre on tämän prosessin tulos. (Heikkinen 2009: 17, 23–24.)

Tässä tutkielmassa keskityn analysoimaan ja tutkimaan tutkimuskohteenani tiettyä tekstilajia, tässä tapauksessa uutista. Uutinen onkin yksi varmasti tunnistettavimmista ja tutuimmista tyylilajeista. Uutisia on nykypäivänä monenlaisilla alustoilla: televisiossa, printtilehdissä sekä internetissä ja sosiaalisen median alustoilla. En kuitenkaan tämän tutkimuksen analyysissä keskity tekstilajin rakenteeseen ja rakenteellisiin normeihin vaan keskityn ennen kaikkea kielen käytön valintoihin.

Uutisen käsite on moniulotteinen. Uutinen on yleisesti asia, joka on jollain tavalla uutta ja sen tarjoama informaatio on vastaanottajille mahdollisesti entuudestaan tietämätöntä. Uutinen voidaan käsittää uutena informaationa tai esimerkiksi uutisartikkelina kuten myös TV-ohjelmana. Van Dijk (1988: 4) määrittelee uutisen kolmella tavalla: 1. uutena informaationa tapahtumista, asioista tai henkilöistä, 2. ohjelmatyypinä, esimerkiksi radiossa tai televisiossa, jossa esitellään uutisaiheita ja 3. uutisjuttu tai -raportti, esimerkiksi tekstinä tai diskurssina radiossa, televisiossa tai sanomalehdissä, joissa uusi informaatio annetaan viimeisimmistä tapahtumista. Tässä tutkielmassa uutinen käsitetään nimenomaisesti kolmannen perustelun mukaan, jolloin uutinen nähdään tekstinä ja sen sisältäminä diskursseina tekstimuotoisissa uutisartikkeleissa.

Van Dijk (1985) näkee, että uutistekstin ja kontekstin välillä on järjestelmällinen suhde. Uutistekstin rakenteelliset muodot ja yleiset merkitykset eivät ole mielivaltaisia, vaan toisaalta institutionaalisten toimittajien sosiaalisten ja ammatillisten rutiinien tulos ja tärkeä edellytys uutisten tehokkaalle kognitiiviselle prosessoinnille. (Van Dijk 1985, 70.) Tämän tutkielman uutisotsikoita voi jo silmämääräisesti nopeasti todeta, että ne eroavat melkoisesti toisistaan. Toimittajilla on siis omat resurssivaransa, joita he käyttävät tuottaakseen toimittavalleen lehdelle sopivia uutisia ja uutisotsikoita. Tästä syystä esimerkiksi kaupallisen *Ilta-Sanomien* ja valtakunnallisen mediayhtiön *Ylen* uutisten rakenteet poikkeavat paljon toisistaan niin kielellisesti kuin uutisaiheiltaan. Mediat

kirjoittavat myös samoista asioista hyvin eri tavoin. *Yle* ei myöskään uutisoi kaikesta, mistä *Ilta-Sanomat* uutisoivat, koska eri uutistoimitusten toimituspolitiikasta riippuu, mikä katsotaan uutisoinnin arvoiseksi.

Sen lisäksi, että uutisen rakenteeseen ja järjestykseen vaikuttavat taustalla oleva organisaatio, niin keskeisinä vaikuttimina toimivat myös kulttuuri ja yhteiskunnalliset ideologiat, jotka toimivat määrittäjinä siinä, mikä on uutisarvoista. Pelkästään siis uutisen rakenne ei riitä kuvamaan tarpeeksi kyseistä tekstilajia, vaan kuvauksessa on aina otettava myös huomioon konteksti ja diskurssiyhteisön käsitteitä. (Mäntynen 2006: 60–62.)

Uutisilta odotetaan objektiivisuutta sekä objektiivista kielenkäyttöä. Myös toimittajat pitävät objektiivisuutta yhtenä journalismin ydinarvona. Uutisen ihanteellisena mallina on totuttu pitämään puolueetonta selontekoa merkittävästä tapahtumasta ilman toimittajan subjektiivisia näkökulmia ja näkemyksiä asiasta. Kuitenkin toimittajatkin ovat kielenkäyttäjiä, ja heidänkin on kerrottava asioista jostakin näkökulmasta. Kielellisten valintojen taustalla piileekin siis tekstin tuottajan taustalla olevat arvot ja uskomukset, ja toimittaja tuottaa tekstiä omasta ideologis-emotionaalisesta näkökulmasta. Uutisia kirjoittaessa valitaan myös aina jokin puoli eli käytetään ideologista merkitysvaltaa. Tapoihin ei yleensä esimerkiksi kuulu kirjoittaa rattijuopoista ymmärtäväisesti ja myönteisesti. Toimittajat nähdään myös eräänlaisina valistajina, joiden tehtävänä on usein kirjoittaa monimutkaisemmista asioista selkeästi, lyhyesti ja ytimekkäästi. Tässä on kuitenkin riskinsä, sillä aina kun tekstiä muokataan, se saattaa myös muuttaa luonnettaan, jolloin asiat voidaan tulkita eri tavoin. (Kalliokoski 1999: 37, 91; Heikkinen, Lehtinen & Lounela 2005: 232; Reunanen 2014: 47, 56.)

Uutisilla on merkittävä rooli todellisuuden ja yhteiskunnallisten merkityksien rakentajina. Uutisten kautta välitetään haluttuja merkityksiä lukijoille. Uutisissa kuitenkin esiintyy aina paljon niin sanottuja rivien välistä luettavia merkityksiä. (Heikkinen, Lehtinen & Lounela 2005: 231–232.) Uutisten tavoitteena on saada merkityssisältö välitettyä. Uutisia ei vain tuoteta, niin että yleisö sen jälkeen vastaanottaisi ne passiivisesti. Yleisö tulkitsee lukemaansa, näkemäänsä ja kuulemaansa ja tämä tulkinta tapahtuu aina lukijan omista lähtökohdista. Tulkinta on autonomista ja aktiivista toimintaa. Yleisö hahmottaa uutisen aina aikaisempien tekstien kautta. Ensin mediaesitys todetaan uutiseksi, sitä vertaillaan aikaisempiin uutisiin, niiden sanomaan ja tapahtumiin sekä muihin laajempiin kulttuurisiin viitekehyksiin. Lopulta yleisö vielä mahdollisesti tulkitsee, mitä uutisessa ei sanota. Tulkintaan kuuluu myös pohdinta omasta suhteesta muuhun yleisöön. Uutisen tulkinta on siis moniosainen prosessi, johon myös voivat vaikuttaa tunnereaktiot ja esimerkiksi mahdolliset lukemisen keskeytykset. (Heikkilä, Ahva, Siljamäki & Valtonen 2012: 131–132, 134.)

Tulkittessaan lukemaansa, yleisö tekee uutisesta sosiokulttuurisia päätelmiä, jotka perustuvat kielelliselle analyysille. Esimerkiksi uutisista pystytään tarkastelemaan, miten ihmisiä nimitään. Nimeämiset herättävät tulkitsijassa diskursseja, jotka perustuvat sosiokulttuuriseen tietoon. Erilaiset lukijoiden ja kirjoittajien tulkinnat ja valinnat perustuvat siihen, millaisesta tekstilajista on kysymys, missä se on julkaistu ja kenelle se on tarkoitettu. Tekstin tulkintaa ohjaavat pitkälti tekstin tuottamisen tapojen ja käytänteiden tunteminen sekä yhteiskunnallisen toiminnan ja kulttuuritaustojen tuntemus. (Heikkinen 1999: 56–58.)

3.3 Tutkielman uutisten diskurssit

Uutiset sisältävät paljon joko tiedostamattomia tai tiedostettuja diskursiivisia käytänteitä. Se, miten uutistapahtumissa esiintyvät henkilöt, paikat ja tapahtumat esitetään, välittyy sen kautta, miten heidän puheensa, ajatuksensa tai arvonsa ilmaistaan. Toimittajalla on valtaa antaa ääntään eri diskursseille. Arvo- ja ajatusmaailmoja voidaan muodostaa suorien ja epäsuorien lainauksien lisäksi monin tavoin. Referoinnilla toimittajan on mahdollista tuoda uutiseen perspektiivin vaihto, mutta referoinnitkin ovat aina toimittajan valintojen takana, eli päätös siitä, mitä referoidaan. Ja toisaalta epäsuorat esitykset ovat toimittajan omaa tulkintaa. (Kalliokoski 1999: 55, 65.)

Uutiset usein pohjautuvat erilaisiin tiedotteisiin tai esimerkiksi toisen toimituksen uutiseen. Fairloughin (2002) mukaan yksi diskursiivisen käytänteen piirre on se, että lähdetekstejä muunnellaan lehden artikkeleiksi. Tällöin siitä löytyy piirteitä sekä lähdediskurssista että kohdediskurssista, jolloin diskursiivinen käytäntö ei ole täysin yksinkertainen. (Fairlough 2002: 93–95.) Lähdemateriaalinen muuttaminen uutistekstiin on eräänlaista tekstin tuomista lukijan ymmärryshorisonttiin, kun puhekielisyys antaa populistista voimaa tekstile. Diskursiivisilla käytänteillä saadaan vahvistettua populistista voimaa ja esimerkiksi otsikon tasolla lukijoille ovat muodostuneet tutuiksi erilaiset kielelliset muodot. Tällaisia ovat esimerkiksi otsikon tasoilla esiintyvät spekaakkelin omaiset ilmaisut, jotka houkuttelevat markkinoituvassa mediayhteiskunnassa lukijaa valitsemaan juuri kyseisen otsikon alla olevan uutisen luettavakseen.

Omasta uutisaineistostani olen analysoinut syyllistämisen- ja toiseuttamiskurssseja. Seuraavassa kahdessa alaluvussa avaan syyllistämisen ja toiseuttamisen diskursseja, niiden piirteitä ja käsitteitä.

3.3.1 Syyllistämisen diskurssi

Syyllistäminen liittyy suoraan siihen, että pyritään saaman toinen ihminen kokemaan syyllisyyttä. Syyllisyys on yksi yleinen tunnetilan muoto, jolla on vahva yhteys käyttäytymispäätöksiin. Ihmiset käyttävät syyllisyyttä monissa asioissa, kuten pyytääkseen anteeksi rikkomuksiaan, ilmaisemaan myötätuntoa, manipuloimaan muita ja vahvistamaan itsehillintää. Syyllisyyttä pidetään ihmissuhde-ilmionä, joka on toiminnallisesti ja kausaalisesti sidoksissa ihmisten välisiin yhteisöllisiin suhteisiin. Syyllisyys on usein tekijänä, kun luodaan yhteisön sisäistä epätasapainoa tai eriarvoisuutta ja halutaan vaikutusvaltaa toisia kohtaan, mutta syyllisyyttä tapahtuu myös psyykkeen yksityisyydessä ja sosiaalisesti eristyneesti. Syyllisyyttä esiintyy esimerkiksi usein parisuhteissa, joissa toista syyllistämällä toivotaan käytökseen muutosta. (Baumeister, Stillwell & Heatherton 1994: 243.) Samalla tavalla omassa tutkimusaineistossani esiintyy diskursseja, joissa kielellisin elementein tuodaan syyllistävyttä esille. Todennäköisesti sillä on haettu muutosta asiaan, tässä tapauksessa vakavaa suhtautumista koronaviruksen aiheuttamaa tautia kohtaan. Esimerkkinä oman aineistoni otsikko.

Lenita Airisto ryöpsäyttää julki mielipiteensä ihmisistä, jotka viis veisaavat koroanrajoituksisa – ”Tyhmyyttä ei voi parantaa” (IS 26.3.2020)

Ylläolevassa otsikossa tuodaan esille, miten ihmiset, jotka eivät noudata koronarajoituksia, ovat tyhmiä. Tämän julkisen haukun on todennäköisesti ollut tarkoitus saada nämä ”tyhmät” tuntemaan olonsa syyllisiksi, jolloin he tekisivät muutoksen käytöksessään.

Syyllisyys on yksilön emotinaalisen ahdistuksen herättämä muoto, ja se on tunnetilaltaan vastenmielinen ja tiedostettu. Kun ihminen kokee syyllisyyttä, se liittyy mahdollisiin hänen tekoihinsa kohdistuviin väitteisiin, toimettomuuteensa, olosuhteisiinsa tai aikomuksiinsa. Kun ihmiset kokevat syyllisyyttä, he tuntevat myös katumusta, huonoa omatuntoa, pahoittumista ja he haluavat korvata tekemänsä rikkomuksen. Syyllisyyden tunne aiheuttaa katumusta ja ihmiset ovat tietoisia siitä, että he ovat toimineet huonosti, jolloin he tuntevat olevansa vastuussa tekemästään vääryydestä. Syylliseksi itsensä tuntevat haluavat anteeksiantoa, toimia tulevaisuudessa vastuullisesti sekä korjata aiheuttamansa vahingot. Syyllisyys on negatiivinen tunne, mutta sen on osoitettu johtavan myös positiivisiin asenteisiin ja vaikutuksiin. (Baumeister, Stillwell & Heatherton 1994: 245, 260, Chédotal, Berthe, Peyrelongue & Le Gall-Ely 2017: 3–4; Vakkuri 2011, 29–29.)

Kun taas puhutaan syyllistämisestä, niin pyritään herättämään joko tiedostamatta tai tietoisesti syyllisyyttä kohdehenkilössä tai -ryhmässä, jos esimerkiksi puhutaan kokonaisesta kansasta tai väestöryhmästä. Usein myös syyllistäminen on keino, kun ihmiset haluavat saada tahtonsa läpi.

Syyllyttämisen tarkoituksena on saada ihmiset tuntemaan syyllyisyyttä todellisen tai odotetun kautta moraalisen, yhteiskunnallisen tai eettisen periaatteen rikkomuksesta ja kannustamaan heitä omaksumaan hyväksytyä käyttäytymistä, jolla voidaan välttää syyllyisyyden tunne. (Chédotal, Berthe, Peyrelongue & Le Gall-Ely 2017: 6.)

Negatiiviset vetoamukset ovat jo pitkään tunnustettu tärkeiksi vaikutusmenetelmiksi, ja esimerkiksi mainostajat ovat käyttäneet negatiivisuutta vetoamuksissaan markkinoinnin nostattamiseksi vuosikymmenien ajan (Huhmann & Brotherton 1997: 35). Syyllyisyyttä koskevia vetoamuksia on käytetty perinteisesti myös voittoa tavoittelevassa viestinnässä (Chédotal, Berthe, de Peyrelongue & Le Gall-Ely 2017: 3).

Syyllyttämistä voidaan tuoda monin tavoin esiin mediassa. Markkinoissa ja mainoksissa on tietenkin monenlaisia tapoja, kun käytössä ovat kaikki audiovisuaalisen kentän mahdollisuudet. Tekstidiskursseissa syyllyttämistä tuodaan esiin kielellisin keinoin ja semanttisin merkityksin. Yksi esimerkki sanallisesta syyllyttämistästrategiasta on käyttää sanaa *sinä* yhdistettynä johonkin suurempaan ongelmaan. *Sinä*-sanan käyttö tuo tunteen, että tällä ongelmalla viitataan mainittuun yksilöön eikä kokonaiseen ongelmaan, ja tätä yksilöä, joka on yleensä asian vastaanottaja, pidetään syyllyisenä tähän asiaan. (Boudewyns, Turner & Paquin 2013: 812.)

Chédotal, Berthe, de Peyrelongue ja Le Gall-Ely (2017) mainitsevat artikkelissaan neljä yleistä syyllyttämiseen käytettyä viestinnällistä tyyliä, jota on käytetty muun muassa markkinoinnissa avuksi. Näitä samanlaisia tapoja esiintyy myös omassa aineistossani, jossa esiintyy enimmäkseen tyylin 1. syyllyttävyyttä. Neljä tyyliä ovat alhaalla listattuna artikkelissa esiintyvien esimerkkien kanssa:

1. Tosiseikat: kerrotaan totuus olosuhteista ja annetaan tietoa, jonka avulla voidaan aiheuttaa syyllyisyyden tunteita. *”Viime yönä kaksi miljoonaa lasta Yhdysvalloissa meni nälkäisenä nukkumaan.”*
2. Ehdotus: tehdään ehdotus toimintamuutokseen ja kannustetaan ihmisiä sitoutumaan tietynlaiseen käyttäytymiseen. *”Sinun tulisi lahjoittaa rahaa nälän lopettamiseksi lastemme keskuudessa.”*
3. Kysymys: Esitetään suora kysymys kohdistuen ihmisten käyttäytymiseen, jonka tarkoituksena on herättää tunteita, ajatuksia ja näin muovata ihmisten käyttäytymistä. *”Mitä sinä olet tehnyt tänä vuonna nälän lopettamiseksi lastemme keskuudessa?”*
4. Toimintaoletuksen esittäminen: esitetään yksittäinen ennako-oletuksellinen tapahtuma, joka voi tapahtua tai ei tapahdu. *”Viime yönä sinä annoit taas lapsen mennä nälkäisenä nukkumaan.”* (Chédotal, Berthe, de Peyrelongue ja Le Gall-Ely 2017, 31.)

Media on yhtä lailla tiedonvälitystä kuin se on rahan tekemistä. Ilman hyvää mediataloutta, ei ole mahdollista tuottaa runsasta ja näkyvää sisältöä. Median vastaanottajat ovat nykyään kulutustietoisia asiakkaita ja mainostajien vaatimukset ovat lisääntyneet. Nämä seikat ja kova kilpailu ovat lisänneet ulkopuolisen vaikutuksen lisääntymistä median sisältöön. Lukijalähtöisyys ja markkinaehtoisuus ovat toimituksellisen päätöksenteon uusia vaikuttajia. (Pietilä 2007: 148.) Tästä syystä uutismediat joutuvat yhtä lailla käyttämään erilaisia markkinointitekniikoita, jotta he saisivat lukijat juuri oman tiedonvälityksensä kuluttajiksi.

Hietala (2007) nimittää runsaiden tunteiden käyttöä mediassa uusromantiikaksi. Hänen mukaansa nykymuotoista mediakäyttäytymistä voisi myös kuvailla affektivismiksi ja uusidealismiksi. Nämä voidaan ymmärtää eräänlaisina elämys- ja tunnekulttuureina. (Hietala 2007: 6–15.) Taitavasti ja hyvin käytetty kielellinen ilmaisu herättää usein lukijassa vahvoja tunne-elämyksiä. Klikkiotsikot ovat erinomainen esimerkki provosoivista ja tunteiden avulla houkuttelevista otsikoista. Provosoivat tunteet, kuten syyllisyyden luominen joko lukijoissa itsessään tai uutisoivassa kohteessa, ovat tapoja, joilla saadaan lukijan huomio kiinnitettyä.

3.3.2 Toiseuttamiskurssi

On luonnollista, että kun vieras ja uusi tulee tuttuun ympäristöön, niin se aiheuttaa reaktioita. Kevään 2020 koronavirusuutisissa tietynlainen asetelma meihin ja muihin oli erittäin silmiinpistävä. Kun vakava uhka lähestyy omaa arkea, niin on normaali reaktio, että tunteita nousee pintaan ja että alkaa etsiä syyllistä jostain muualta.

Mediassa luodaan kuvaa erilaisuudesta, jota pitää kuitenkin aina osata katsoa siitä yhteiskunnallisesta kulttuurista käsin, jossa se on tuotettu. Kaikkia määriä, identiteettejä ja kategorisointeja erilaisuudesta yhdistää se, että ne nähdään ja koetaan olevan jotain ”epämeikäläistä”. Yleensä ne ovat kuvauksia ihmisistä, jotka eivät ainakaan kokonaan kuulu ”meidän” ryhmäämme. Nämä muut ryhmät nähdään vastakohtana ”meikäläisyydelle”. Vierauden tuottamisen ytimessä on aina käsitteet ”me” tai ”itse”, joita vasten vieraus rakennetaan. (Hortsi 2005: 31.) Mediassa tällainen *me – he* jaottelu on todella vahva. *Me ja muut* -käsite ja toiseuttaminen ovat keskeisiä diskurssintutkimuksessa, kun tutkittavana aineistona on esimerkiksi uutiset pakolaisista tai etnisistä vähemmistöistä.

Yksilöt luovat omaan ymmärrykseensä ja itselleen erilaisia ryhmiä. Toisiin ryhmiin voidaan samaistua, kun taas toiset ryhmät ovat niitä, joihin yksilö ei koe kuuluvansa. Pälli (2003) nimittää näitä ryhmiä sisä- ja ulkoryhmiksi. Sosiaalisen maailman avulla kerätty tieto muodostaa erilaisia

kategorioita, kuten nisäkkäät, poliitikot, pakolaiset tai esimerkiksi omassa aineistossani kiinalaiset, uusimaalaiset ja seniorit. Tällainen kategorisointi on osittain tiedostettua ja osittain tiedostamatonta. Kategorioiden muodostumiseen vaikuttavat yksinkertainen ja yleistävä elementti, eli yksilöiden niputtaminen yhteen. Usein tällainen niputtaminen johtaa myös helposti stereotyyppien syntymiseen. (Pälli 2003: 17, 38–39, 123–124, 135.)

Media tuottaa diskursseja ja se toisintaa ja vie niitä eteenpäin. Rasismilla tarkoitetaan monitasoista sosiaalista ilmiötä, johon sisältyy asenteita, toimia, prosesseja, epätasa-arvoisia valtasuhteita kahden ryhmän, dominoivan ja dominoitavan, välillä. Rasismi pohjautuu pitkälti tulkintaan sosiaalisesti rakentuneen ”rodun” ideasta ja tästä johtuviin syrjinnän eri muotoihin. Rasismi ilmenee diskursiivisesti sekä sosiaalisena käytäntöä että ideologiana. Rasistisilla diskursseilla on ratkaiseva rooli rasismien luomisessa ja lisääntymisessä. Rasistinen diskurssi on eräänlainen syrjivä sosiaalinen käytäntö, jota ilmenee teksteissä, puheessa ja viestinnässä, ja on yksi keino rakentaa *me ja muut* -asetelmaa mediassa. Rasistiset diskurssit ovat erittäin yleinen ilmiö, jota esiintyy myös paljon uutismediassa ja joukkoviestinnässä. Muiden syrjivien käytäntöjen kanssa, rasistiset diskurssit myötävaikuttavat rasismien lisääntymiseen, etnisen tai ”rodullisen” dominoinnin muotona. Yleensä rasistiset diskurssit voimistavat rasistisia keskusteluita ilmaisemalla, vahvistamalla tai oikeuttamalla rasistisia mielipiteitä, asenteita ja ideologioita. (Van Dijk 2004: 351; Reisigl & Wodak 2015: 576–577.)

Rasistisilla diskursseilla on yleensä kaksi muotoa: 1. Rasistinen diskurssi, joka on suunnattu etnisesti erilaisiin ”muihin” ja 2. Rasistinen diskurssi etnisesti erilaisista ”muista”. Ensimmäisessä rasistisen diskurssin muodossa hallitsevat ryhmät eli dominoivat ovat vuorovaikutuksessa dominoitujen eli yleensä etnisen ryhmän kanssa. Tämä esiintyy yleensä halveksivana puheena, selkeän ”ylivoiman” toteuttamisena ja kunnioituksen puutteena dominoitua ryhmää eli ”muista” kohtaan. Ne ovat erimielisyyksien ilmentymiä, jotka ilmaisevat normaalina pidetystä poikkeavuutta. Tämän kaltaista rasismia on myös kutsuttu jokapäiväiseksi rasismiksi, joka yksinkertaisesti syntyy siitä, mitä rasistisen käyttäytymisen kohteena olevat ihmiset ovat, ei siitä, mitä he tekevät tai sanovat. Tämä rasistinen diskurssi ilmenee yleensä suullisina keskusteluinä käytynä vuorovaikutuksena. (Van Dijk 2004: 351–352.)

Rasististen keskusteluiden toinen muoto on yleensä osoitettu toisille dominoivan ryhmän jäsenille dominoidusta ryhmästä eli ”muista”. Tämän kaltaiset diskurssit voivat vaihdella epävirallisista arjen vuoropuheluista moniin kirjoitettuihin tai median teksti- tai viestintätapahtumiin, kuten TV-ohjelmiin, elokuvaan, uutisraportteihin, toimituksiin, kirjoihin, tieteellisiin julkaisuihin ja niin edelleen. Tällaisen rasistisen diskurssin syrjivät ominaisuudet ovat yleensä negatiivisia kuvauksia

”muista” ja usein kuvaus on yhdistettynä johonkin positiiviseen puoleen ”meistä”. (Van Dijk 2004: 352.)

Usein rasistisia diskursseja ylläpidetään esimerkiksi uutisraporteissa negatiivisin stereotypioin ja niihin viittaamisilla. Nimeäminen ja stereotypiat voivat esiintyä muun muassa erilaisina uhkakuvina, kuten maahanmuutosta puhuttaessa *tulvana*. Aiheet ja teemat toiseuttavissa ja rasistisissa diskursseissa on jaettu kolmen pääaiheluokan ympärille:

1. Diskurssin aiheet korostavat ”muiden” eroa ”meistä” ja siten korostavat etäisyyttä ”meihin”. Tähän kuuluu muun muassa kuvailut, kuten eksoottisten termien käyttö etnisistä ryhmistä.
2. Diskurssit aiheet korostavat ”muiden” käyttäytymistä, joka poikkeaa ”meidän” normeista ja säännöistä. Tähän liittyvät kaikki tottumukset pukeutumisesta ruokailuun ja esimerkiksi ”he eivät (halua) puhua kieltämme” -tyyppiset ajatusmallit sekä kritisoiminen muun muassa toisen kulttuurin tapaa kohdella esimerkiksi naisia tai lapsia. Oletuksena tällaisessa diskurssissa on se, että ”he” tekevät väärin, ja ”heidän” pitäisi sopeutua ”meihin”.
3. Diskurssi rakentaa ”toisesta” uhkakuvaa ”meille”. Tämä nähdään esimerkiksi siinä, kun maahanmuuttajat asettuvat ”meidän” maahan, jolloin heidät saatetaan nähdä käyttävän tilaa ”meidän” naapurustosta, ottamalla ”meidän” työpaikat tai häiritsemällä ”meidän” naisia. (Van Dijk 2004: 352–353.)

Van Dijk (2004) toteaa, että suurin osa näistä rasististen diskurssien ongelmista johtuu ”toisten” nimeämisestä. Esimerkiksi Yhdysvaltalaisessa mediassa on pitkään käytetty nimeämistä kohdistuen mustiin ihmisiin, kuten ”värillinen”, ”afroamerikkalainen”, ”afrikkalainen amerikkalainen”, jolloin on heti tehty selväksi, että millaisesta henkilöstä on kyse. (Van Dijk 2004: 353.) Reisigl ja Wodak (2001) ovat myös rasistisen diskurssin tutkimuksissaan nostaneet nimeämistrategian yhdeksi kielellisen ja retorisen syrjinnän yksinkertaisimmaksi ja alkeellisimmaksi muodoksi, mutta myös yhdeksi yleisimmäksi ja tunnistettavimmaksi muodoksi. He esittävät, että nimeämiseen liittyy myös tietty ominaisuus tai piirre, joka valikoivasti työnnetään esiin osaksi kokonaisuutta ja näin edustamaan kuvattua. (Reisigl & Wodak 2001: 45–46.) Esimerkkinä eräs aineistoni otsikko, jossa on otsikko aloitettu nimeämistrategialla puhumalla *kiinalaisesta mysteeriviruksesta*.

Kiinalainen mysteerivirus levisi nyt Japaniin – tartunnan saaneista yksi kuoli, kuusi kriittisessä tilassa (IS, 16.1.2020)

Reisigl ja Wodak (2001) ovat listanneet erilaisia nimeämisstrategioita, ja omassa aineistossani niitä esiintyy seuraavia: viittaaminen maahan, paikkaan, kansaan, kansalaisuuteen, sukupuoleen, ikään ja henkiseen puutteeseen, kuten tyhmäksi nimittämiseen. (Reisigl & Wodak 2001: 48–49.)

Nimeämisen lisäksi Van Dijk (2004) mainitsee kokonaisten lauseiden käyttämisen toisena tunnettuna tapana korostaa huonoja ominaisuuksia ja asioita. Niiden avulla tehdään huono toiminta silmiinpistäväksi, esimerkiksi käyttämällä aktiivilauseita, joissa tekijä on korostettuna, kuten päinvastoin passiivilauseissa. (Van Dijk 2004: 353.) Omassa aineistossa tämä esiintyy otsikon tasolla muun muassa selvänä valikoimisena, kun otsikkoon on nostettu asioita, jotka eivät välttämättä täysin edes vastaa uutisen sisältöä, mutta toimivat silmiinpistävinä klikkiotsikoina. Keskeisenä rasistisena diskurssin muotona Van Dijkin määrittelyistä ilmeneekin ”meidän” esittäminen positiivisessa valossa sekä ”muiden” esittäminen negatiivisessa valossa, jolloin erilaisin kielellisin elementein ja rakentein pyritään korostamaan sitä eroa, mikä on ”meidän” ja ”muiden” välillä.

Omassa aineistossa esiintyy paljon tietynlaista *me* ja *muut* -asetelmaa, jota luodaan juuri nimenomaisesti erilaisten lauserakenteiden avulla sekä nimeämistrategialla. Analyysiä tehdessäni olenkin teemoitellut aineistoni uutiset niin, että ne jaottuvat ryhmiksi, kunkin syyllistämisen ja sen kautta tietynlaisen toiseuttamisen kohteeksi.

3.4 Aikaisempaa tutkimusta toiseuttamisesta ja syyllistämisestä

Uutisten representoimasta todellisuudesta on tehty paljon tutkimusta, sillä onhan uutiset keskeinen osa melkein jokaisen ihmisen arkea. Uutisten diskursseista on tehty runsaasti tutkimusta, ja jo 1970-luvulla heräsi mielenkiinto tutkia, miten julkisella kielenkäytöllä on merkitystä ideologioiden muodostumiseen ja pysyvyyteen. Tuolloin syntyi kriittisen lingvistiikan tutkimusala, joka vahvisti kiinnostusta kielen sosiaalista käyttöä ja kielen vaikutuksia kohtaan sekä herätti tarpeen näiden ilmiöiden tutkimiseen. (Pietikäinen 2000: 194.)

Yksi suosittu tutkimuskohde on viimeisien vuosien aikana ollut pakolaiset ja maahanmuuttajat sekä näitä ryhmiä koskevat uutiset. Maahanmuuton uutisoinnissa on korostunut *me ja muut* -asetelma, jolloin sen tutkiminen on koettu hedelmälliseksi. Lammela (2016) on kirjoittanut Turun yliopistossa pro gradu -tutkielman ”*Jättiriita turvapaikanhakijoista repii Eurooppaa*” - *Turvapaikanhaku- ja pakolaisuutisoinnin keskeisten teemojen representointi sanomalehdissä*, jossa on analysoitu uutisten maahanmuuttoa käsitteleviä diskursseja ja sitä, miten sanomalehdet representoivat maahanmuuttajia käyttämillään diskursseilla. Lammela tutkielmassa päätyi tuloksiin, joissa maahanmuuttajia ja pakolaisia on usein representoitu viranomaisten äänellä, heistä käytetään luonnonilmiöihin käytettyjä metaforia ja heidät usein myös kategorisoidaan yhdeksi ryhmäksi. Myös omassa tutkielmassani toiseuttavissa rakenteissa ei ole ääntä annettu kiinalaisille ja heistä kirjoittaessa käytetään samoin

erilaisia nimeämistrategioita käyttäen, kuten Lammelan tutkielmassa on käytetty pakolaisiin ja maahanmuuttajiin kuvaillen näitä ryhmiä luonnonilmiöiden kautta.

Pietikäinen (2000) mainitsee rasismien ja sen myötä toiseuttamisen olevan yksi tutkituimmista aiheista kriittisen diskurssianalyysin piirissä, sillä aihepiirin tutkimuksessa yhdistyvät kiinnostus ryhmäperusteiseen epätasa-arvoon ja valankäyttöön sekä haluun tutkia julkista diskurssia ja yhteiskunnallista muutoksentarvetta (Pietikäinen 2000: 205).

Syyllistämistä on Turun yliopistossa tutkinut muun muassa Vuoristo (2018), joka laati pro gradu -tutkielman *Häpeän ja syyllisyyden tunteiden hyödyntäminen nonprofit-organisaation markkinointiviestinnässä* markkinoinnin näkökulmasta. Vuoristo tutkielmassaan tutki HelsinkiMission vuosin 2014–2017 yksinäisyyskampanjoiden häpeän ja syyllisyyden tunteiden hyödyntämistä markkinalähtöisesti. Vuoristo päätyi tutkimuksessaan tuloksiin siitä, että järjestö on käyttänyt hyvin provosoivaa ja tunteisiin vetoavaa markkinointiviestintää, jolla se on kuitenkin saanut haluamaansa huomiota. Tutkimustuloksissaan Vuoristo on myös päätenyt toteamaan, että oikealla tavalla häpeän ja syyllisyyden tunteita käyttämällä tuodaan markkinointiviestintään näkyvyyttä ja herätetään ihmisten huomiota, ja että syyllisyys on myös tehokas keino, kun halutaan vaikuttaa ihmisten tunteisiin. Vuoriston aineistossa on esiintynyt samanlaisia kielellisiä ja visuaalisia elementtejä, joita omassa aineistossani, kun on haluttu vedota ihmisten tunteisiin ja saada syyllisyyden tunteella muutosta mahdolliseen käytökseen ja myös nostattaa ihmisten kiinnostusta ja huomiota. Omassa analyysissäni keskityn myös pohtimaan, liittyykö syyllistävien elementtien esille tuonti otsikossa sen houkuttelevuuteen ja näin parempaan näkyvyyteen.

Molemmilla edellä mainitsemissani tutkielmissa on tutkimuksen kohteena ollut mediaa, jolla on laaja tavoitettavuus yhteiskunnallisella tasolla. Medioiden representoimat ja käyttämät diskurssit ovatkin olleet sekä suosittuja että tärkeitä tutkimuksen kohteita, sillä ne vaikuttavat ihmisten käytöksiin ja ajatusmaailmoihin. Näitä samoja teemoja ja seikkoja pyrin tässä omassa tutkielmassani avaamaan ja analysoimaan.

4. Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimusaineisto

Jo 2012 tehtyjen tutkimusten mukaan 16–34-vuotiaista 90% lukee verkkolehtiä ja katselee televisiokanavia internetsivujen kautta (Wiio & Nordenstreng 2012: 10). Kun mietitään tilannetta vuonna 2020, on se todennäköisesti digitaalisen kehityksen myötä noussut jo ihan toisiin lukemiin myös iäkkäämpien ihmisten keskuudessa. Internetin ja digitaalisten julkaisujen nopea yleistyminen ovat muuttaneet sanomalehden määrittelyä. Sanomalehti on pitkään ymmärretty fyysisenä, painetun sanomalehden muotona. Digitaalisten versioiden yleistyttyä on *Sanomalehtien liiton* viimeaikaisin määrittely ottanut huomioon myös muut kuin paperisen lehden, ja sanomalehti määritellään nykyään seuraavanlaisesti: ”Sanomalehti on paperisen sanomalehden ja siihen mahdollisesti liittyvien verkkolehden ja sähköisten uutis- ja ilmoituspalvelujen kokonaisuus”. (Jyrkiäinen 2012: 68.)

Tutkielmani aineistoksi olen valinnut kolmen suuren uutistoimitukset verkkouutiset, jotka ovat olleet yleisesti saatavilla ilman erillistä tilaussopimusta. Verkkouutiset valitsin nimenomaisesti niiden nykypäivän suuren saavutettavuuden vuoksi, sekä tutkielman teon kannalta käytännön syistä, sillä aineistoa oli enemmän ja helpommin saatavilla verkkosivustoilta.

Nykypäivänä uutismediaa tarjotaan monilla sivustoilla ja sovelluksilla, jotka eivät välttämättä edes ole uutistoimitusten omia sovelluksia tai sivustoja. Sähköisten viestimien yhteydessä on usein kyse pikemminkin median ulottuvilla olemisesta kuin aktiivisesta seuraamisesta (Wiio & Nordenstreng 2012: 19). Tämä tarkoittaa, että vaikka vastaanottaja ei aktiivisesti lukisi tai seuraisi uutisia, ne nykymuotoisessa mediassa kuitenkin saavuttavat vastaanottajan, joka väistämättään tulee näkemään ja prosessoimaan ulottuvillaan olevaa mediaa ja sen tarjoamaa sisältöä. Uutisten otsikoilla on myös merkittävä ja tärkeä rooli, sillä ne nähdään uutisten struktuurin tärkeimpänä palikkana, jolloin uutisen tehtävä uuden informaation välittäjänä on jo käytännössä tehty pelkällä otsikon lukemisella (Van Dijk 1985: 70).

Olen valinnut itselleni kolmen eri tahon uutiset, joilla on Suomessa laaja päivittäinen lukijakunta. Aineistonani olen käyttänyt *Ilta-Sanomien*, *Helsingin Sanomien* ja *Ylen* verkkosivujen koronavirus-aiheisia uutisia vuoden 2020 tammikuusta maaliskuuhun. Rajasin analyysissäni käytetyt uutiset tähän aikaväliin, koska huhtikuusta eteenpäin uutisten sisältö ei enää ollut tutkimuskysymysten kannalta hedelmällistä, kun koronan ensimmäinen aalto alkoi hiipua ja näin myös uutisten sävy alkoi muuttua, eikä tästä syystä lopulliseen tutkimusaineistoon päätyneet ainuttakaan uutista huhtikuun ajalta.

Aineistoani rajatessani kävin läpi kaikki tuon aikavälin uutiset, jotka löytyivät hakusanalla *koronavirus*. Uutisia tuli luonnollisesti vastaan paljon ja myös erilaisia artikkeleita, mielipidetekstejä ja kolumneja. Koska uutisia tuli kyseisellä hakusanalla vastaan erittäin paljon, ei hakukone antanut tarkkaa tilastoa uutisten määrästä.

Uutisia oli myös monilta eri kategorioilta, kuten ulkomaat, kotimaat, urheilu ja vapaa-aika. Keskityin aineistonvalinnassani kuitenkin uutisiin, jotka täyttävät selkeän tiedottamistehtävän viruksen leviämässä ja tartunnoissa, ja joiden teemat keskittyvät selkeästi vain koronavirukseen eikä esimerkiksi urheilu-uutisiin, jotka löytyivät *koronavirus*-hakusanan alta, mutta eivät suoranaisesti liittyneet koronavirukseen.

Aineistossani *Ilta-Sanomat* sekä *Helsingin Sanomat* ovat molemmat erittäin laajalevikkisiä sanomalehtiä niin printtinä kuin verkossa. Molemmat lehdet omistaa *Sanoma*-konserniin kuuluva *Sanoma Media Finland*². *Helsingin Sanomat* on Suomen laajalevikkisin printtisanomalehti ja vuonna 2020 sillä oli *Kansallisen mediatutkimuksen* mukaan arviolta 629 000 painetun lehden lukijaa sekä 1 501 000 verkkolehden lukijaa päivittäin³. *Ilta-Sanomilla* oli saman tutkimuksen mukaan 316 000 lukijaa painetulla lehdellä ja 2 835 000 lukijaa verkkolehdellä, ja tämä määrä nostattaa *Ilta-Sanomat* Suomen luetuimmaksi lehdeksi. Molempien lehtien tilastoista on myös helposti havaittavissa, että verkkouutisilla on paljon suurempi lukijamäärä vuorokaudessa kuin painetulla lehdellä.

Yle.fi -sivuston uutiset ovat yksi käyttämäni aineisto. *Yle.fi*⁴ on *Yleisradio Oy:n* ylläpitämä sivusto, ja *Yleisradio Oy* puolestaan on Suomen valtion omistama valtakunnallinen mediayhtiö ja sen rahoitus muodostuu yleisradioveron tuotoista. *Yleisradiolla* on omistuksessaan neljä televisiokanavaa, kuusi radiokanavaa, mobiilisovellus ja internetpalvelut *yle.fi* -sivustolla, jossa toimivat muun muassa *Yle Areenan* suoratoistopalvelu sekä *Ylen* verkkouutiset.

Yle linjaa oman tarkoituksensa olevan ymmärryksen lisääminen toisistamme ja maailmasta sekä suomalaisen yhteiskunnan ja kulttuurin vahvistaminen. *Ylen* sivuilla kerrotaan Yleisradion toiminnan olevan julkista palvelua ja he kuvailevat *Ylen* tehtävänä olevan edistää sananvapautta, korkeatasoista journalismia ja median monimuotoisuutta. *Yle* myös tukee suomalaisen kulttuuriperinnön vaalimista, suvaitsevaisuutta, yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja kulttuurista moninaisuutta. *Yle*⁵ haluaa tarjota kaikille suomalaisille yhtäläiset mahdollisuudet saada tietoa, kokea elämyksiä, viihtyä sekä sivistää ja kehittää itseään.

² <https://www.sanoma.fi/mita-teemme/tuotteet-ja-brandit/>. Viitattu 4.8.2021.

³ https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2021/01/KMT_2020_lukijamaarat-26-01-2021.pdf. Viitattu 28.6.2021.

⁴ <https://yle.fi/aihe/artikkeli/yleisradio/yle-pahkinankuoressa>. 28.6.2021

⁵ <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/01/05/mita-julkinen-palvelu-tarkoittaa>. Viitattu 28.6.2021

Omaan analysoitavaan aineistooni kertyi kaiken kaikkiaan 70 uutista. Uutisista 47 oli *Ilta-Sanomien* verkkosivuilta, 14 *Helsingin Sanomien* verkkosivuilta ja 9 *Yle.fi* -sivustolta. Kaksi ensimmäisenä mainittua verkkolehteä ovat yksityisomistuksessa ja niiden rahoitus perustuu pitkälti tilausmaksuihin sekä ilmoitus- ja mainostuloihin, kun taas *Ylen* toiminta rahoitetaan verovaroin. Tästä syystä *Ylen* uutisten voidaan myös olettaa noudattavan neutraalimpaa kielenkäyttöä, kun taas *Ilta-Sanomien* on esimerkiksi tunnettu media lukijoita houkuttelevista klikkiotsikoistaan ja monilla tavoin viihteellisemmästä uutisisällöstään.

4.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimukseni aineistonani käytän julkisia internetsivuja, joihin kaikilla on vapaa pääsy. Eettiseksi haasteeksi julkisia materiaaleja käytettäessä nousee se, että uutisia ei ole alun perin julkaistu tutkimusmateriaaliksi eikä niiden kirjoittaja ole tietoinen tutkimuksen teosta. Analyysissä pyrin kuitenkin objektiiviseen ja neutraaliin katsantoon ja tutkimukseen, enkä arvota tai syyllistä uutisten kirjoittajia, vaikka syyllistäviä ja toistuttavia kielellisiä elementtejä analysoinkin.

Toisin kuin esimerkiksi internetin keskustelupalstat tai foorumit, on verkkouutiset kuitenkin lähtökohtaisesti kirjoitettu julkisiksi ja niiden tarkoituksena on saada mahdollisimman laaja lukijakunta ja paljon näkyvyyttä. Tällöin uutisten kirjoittajat ja julkaisijat ovat tietoisesti tehneet julkista materiaalia, jonka ovat vapauttaneet internettiin vapaasti luettavaksi, tulkittavaksi ja keskustelun herättäjäksi.

4.3 Aineiston analysoiminen

Diskurssintutkimus on laadullista eli kvalitatiivista tutkimusta, jolla viitataan moniin erilaisiin tutkimustapoihin, jotka pyrkivät kuvaamaan, selittämään ja ymmärtämään ilmiöiden luonnetta, tapahtumien ja prosessien ehtoja ja seurauksia sekä ihmisen ja yhteisöjen toimintaa ja kokemuksia (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 210).

Aineiston analysoimisen aloitin jo sitä kerätessäni. Poimin ensin kaikki mielestäni syyllistämiseen ja toiseuttamiseen viittaavat uutiset ylös, mutta myöhemmässä rajauksessa etsin sieltä keskeisimpiä teemoja, joiden mukaan sitten rajasin aineistoni. Tätä teemoittelua käytän myös seuraavan luvun analyysissäni, jossa avaan aineistoani teema kerrallaan. Aineistoni kuitenkin rajautui vielä analyysiä

kirjoittaessani, kun tarkemmin analysoidessani totesin joidenkin uutisotsikoiden menevän rajaamieni teemojen ulkopuolelta, eikä analyysiini olisi mahtunut tämän työn rajoissa enempää teemoja käsiteltäviksi.

Pyrin aineistoni analyysissä keskittymään vain otsikoihin, sillä niiden diskurssit ovat tämän tutkielman keskiössä. Joitakin otsikoita analysoidessani olen kuitenkin ottanut myös uutisen ingressin tai leipätekstin huomioon, sillä olen kokenut sen ratkaisevaksi ymmärtääkseni paremmin, miksi otsikko on rakenteeltaan sellainen kuin on. Materiaalin keruussa kopioin vain tekstin ja jätin kuvat pois. Kuvien käyttö analyysissä olisi voinut antaa myös lisänäkökulmaa, mutta pro gradu -tutkielmani rajoissa oli jätettävä kuvat analyysin ulkopuolelle.

Aineiston keruussa käytin lähiluvun menetelmää rajatessani uutisten tematiikkaa. Myös aineiston varsinaisessa kirjoitettua analyysiä työstäessäni olen käyttänyt lähiluvun menetelmää, jolloin olen keskittynyt tarkasti analysoimaan uutisotsikoissa olevia sanoja, virkkeitä, muotoja ja näistä muodostuvia kokonaisuuksia, sekä missä järjestyksessä ne ovat tuotu esiin. Olen myös analysoinut sitä, mitkä asiat ovat koettu tärkeäksi nostaa otsikon tasolle ja miksi näihin ratkaisuihin ollaan mahdollisesti päädytty.

5. Syyllistämis- ja toiseuttamiskurssit koronavirusuutisoinnissa

5.1 Syyllistämis- ja toiseuttamiskurssit aasialaisia ja eurooppalaisia kohtaan

5.1.1 Aasialaiset

Suurin aineistoni yksittäinen ryhmä, josta kirjoitetaan toiseuttavasti ja sen myötä myös syyllistämässävytteisesti, on aasialaiset ja tarkemmin sanottuna kiinalaiset. Syy tähän lienee selvä, sillä koronaviruksen ensimmäiset todetut tartunnat todettiin Kiinan Wuhanin kaupungissa. Uutismediat eivät omista otsikoissaan pelänneet näyttää ja mainita sitä, ”kuka tämän laittoi alulle” ja mistä tämä kyseinen virus on lähtenyt leviämään, myös *meidän* suomalaisten luokse. Käsittelen kiinalaisiin ja aasialaisiin viittaavia otsikoita kolmesta näkökulmasta: sanavalinnoista, vaikutuksesta suomalaisiin ja kritiikkiin Kiinan toimintaa ja kulttuuria kohtaan.

Sanavalinnat ja nimeämisstrategia

Koronavirus sanan yhteydessä käytetään pitkään liitettä *Kiinan* tai esimerkiksi *kiinalainen*. Myös vaihtoehtoisesti otsikoissa käytetään tarkentavaa määritettä *Wuhan-* tai *Wuhanin*, jolloin virus sijoitetaan tarkennetusti kaupunkiin, josta virus lähti leviämään.

- 1) **Kiinan mysteeritaudin** aiheuttaja voi olla uusi virustyyppi – sukua satoja tappaneille sarssille ja mersille (IS, 9.1.2020)
- 2) **Kiinan mysteeritauti** tappoi ensimmäisen ihmisen – keuhkokuumeen aiheutti ehkä sarsviruksen sukulainen (IS, 11.1.2020)
- 3) **Kiinan mysteerivirusta** löytyi Thaimaasta (HS, 13.1.2020)
- 4) **Kiinan mysteerivirusta** löytyi nyt matkailijalta Thaimaasta – terveysministeri: ”Pyydän yleisöä olemaan panikoimatta” (IS, 13.1.2020)
- 5) Maailman terveysjärjestö: **Kiinan mysteerivirus** voi lähteä leviämään – ohjeet sairaaloille annettu (IS, 14.1.2020)
- 6) Maailman terveysjärjestö: **Kiinan mysteerivirus** saattaa levitä (HS, 14.1.2020)
- 7) **Kiinalainen mysteerivirus** levisi nyt Japaniin – tartunnan saaneista yksi kuoli, kuusi kriittisessä tilassa (IS, 16.1.2020)
- 8) **Kiinan mysteerivirus** levisi Yhdysvaltoihin (IS, 21.1.2020)
- 9) Millaisia oireita **Kiinan mysteerivirus** aiheuttaa? 4 kysymystä ja vastausta uudesta viruksesta (IS, 21.1.2020)

Ensimmäisissä uutisissa tammikuussa puhutaan *mysteeriviruksesta*. Koronaviruksella ei vielä ollut tarkkaa nimeä eikä sitä aluksi ollut edes tunnistettu koronavirukseksi. *Mysteerivirus*-termin yhteydessä käytetään usein myös genetiiviä eli omistusmuotoa *Kiinan*, kyseessä on siis jostain Kiinan

omasta ja Kiinalle ominaisesta. Esimerkissä 6) puhutaan jopa *kiinalaisesta* mysteeriviruksesta, jolloin mysteeriviruksen todetaan olevan jotain kiinalaista. Kun joku on kiinalainen, voidaan ajatella sen olevan esimerkiksi Kiinan kansalainen tai esimerkiksi jokin Kiinalle ominainen asia, kuten kulttuuriin kuuluva ruoka. Esimerkissä 2) ja myöhemmin esimerkissä 15) todetaan, että virus on sukua SARS-virukselle, joka oli Kiinassa 2000-luvun alkupuolella epidemiaa aiheuttava koronavirustyyppi. Voidaan siis helposti luoda mielikuva, että tämänkaltaiset virukset ovat Kiinalle ominaista ja siksi *kiinalaista* ja *Kiinan*. Asioiden nimittäminen ja nimeäminen ovat alaluvussa 3.3.2 viittaamiani yleisimpiä rasististen diskurssien piirteitä. Näin Kiina on nimetty mysteeriviruksen omistajaksi ja mysteerivirus Kiinalle kuuluvaksi.

Kielitoimiston sanakirja on antanut sanalle *mysteeri* (KSA) määritelmiksi *salaperäinen, arvoituksellinen, selittämätön asia, arvoitus* ja *salaisuus*. Salaperäinen ja arvoitus ovat asioita, joista ihminen yleisesti haluaa tietää lisää, näiden otsikoiden tapauksessa lukija. *Mysteeri*-määritteellä haetaan siis jotain salamyhkäistä, ehkä salamyhkäisyydessään myös jotain ihmiselle uhkaavaa ja vierasta. Tällöin lukijan katse kiinnittyy siihen. Näissä esimerkkitapauksissa *mysteeriviruksen* yhteydessä toimii aina välittömästi Kiina. Lukijalle muodostuu automaattisesti mielikuva nimenomaisesti *Kiinan* mysteeriviruksesta, jolloin sanat muodostavat oman merkityksensä, ja *Kiinasta* tulee osa tätä salaperäistä tappavaa uhkaa, kuten esimerkeistä 1) ja 2) voi huomata.

Näissä esimerkeissä korostuu alaluvussa 3.3.2 esittämäni Van Dijk (2004) rasistisen diskurssiteorian mukainen uhkakuva. *Mysteerivirus* on eräänlainen uhka, joka otsikoissa vahvasti linkittyy Kiinaan ja sen myötä kiinalaisiin. Näin Kiina nähdään uhkana ”meille”, koska se on suorasti yhdistetty globaaliin uhkaan, joka on lähtenyt leviämään myös Kiinan omien rajojen ulkopuolelle ja uhkaa nyt myös ”meidän” terveyttämme.

Otsikoiden muotoilusta voi jo nopealla vilkaisulla huomata, että *Ilta-Sanomien* otsikot ovat pitkiä, usein monimutkaisia ja ne ovat rakennettu erittäin vahvamerkityksisillä sanoilla. Esimerkki 3) on *Helsingin Sanomista*, jolloin uutisoidaan Thaimaan ensimmäisistä todetuista koronavirustapauksista. Täysin samasta aiheesta ja samana päivänä on *Ilta-Sanomat* uutisoineet esimerkin 4) mukaisesti. *Ilta-Sanomat* ovat uutiseen lisänneet heille ominaisen lainauksen: ”*Pyydän yleisöä olemaan painkoimatta*”, jolla halutaan mahdollisesti korostaa dramaattisuutta otsikon tasolla. Otsikosta ei käy ilmi, miksi lainauksessa puhutaan yleisöstä. Sen sijaan siitä saa sellaisen kuvan, että kyseessä olisi ollut suuri katastrofi, ja yleisöä ohjeistetaan olemaan panikoimatta ja etenemään rauhallisesti. Lukija onkin todennäköisesti kiinnostunut tämänkaltaisesta puolitiehen jättävästä otsikosta, jolloin hän menee lukemaan sen kokonaisuudessaan. Kuitenkaan uutisen leipätekstistäkään ei selviä, miksi lainauksessa puhuttiin yleisöstä.

Myös esimerkeissä 5) ja 6) näkyy ero *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* uutisotsikoissa. *Ilta-Sanomien* samana päivänä ilmestyneen jutun otsikossa on lisäys: *ohjeet sairaaloille annettu*, jolloin luodaan kuvaa siitä, että nyt on kyse vakavasta viruksesta, johon jopa Suomessa aletaan valmistautua, vaikka yhtäkään tartuntaa ei ole Suomessa tuolloin todettu.

Kiinan mysteerivirus/tauti -termiä esiintyy eniten *Ilta-Sanomien* otsikoinnissa. *Ilta-Sanomien* käyttää *mysteerivirus*-termiä vielä koronavirukseksi toteamisen jälkeenkin. Esimerkiksi 5) ja 9) otsikoiden ingresseissä on kuitenkin ollut jo mainittuna *koronavirus*. *Ilta-Sanomilla* esiintyy paljon eräänlaista sensaatiohakuisuutta. Fairlough (2002: 13) määrittelee sensaatiohakuisuudeksi muun muassa yksityiskohtien korostamiset, jotka eivät välttämättä ole jutun kannalta relevantteja sekä tiettyjen sanojen käytöstä etualalla ja korostetusti, jotka olisi voinut myös korvata neutraaleimmilla sanoilla ja ilmauksilla. *Ilta-Sanomilla* toistuu sensaatiohakuisuus useissa tämänkin tutkielman aineiston otsikoissa joko otsikon tasoon nostetuilla lainauksilla, lisätarkennuksilla tai vahvoilla sanavalinnoilla ja lauserakenteilla, jotka olisi voitu myös rakentaa neutraalimmin.

Esimerkeissä 1)–9) puhutaan pääosin leviämisestä ja siitä, miten tauti on tappanut tai saattaa tulla tappamaan ihmisiä. *Mysteeriviruksen* aiheuttamaan tautiin siis liitetään suoraan uhreina kaikki muut, paitsi Kiina, jonka viruksesta on kyse. Otsikoista voidaan suoraan löytää syyllistävät elementit puhumalla taudin leviämisestä jonnekin muualle ja kohti meitä.

- 10) Ruotsin ulkoministeriö varoittaa matkustamasta **Kiinan koronaviruksen tartuntapesäkkeeseen** (IS, 26.1.2020)
- 11) Yhdysvallat evakuoivat kansalaisiaan **Kiinasta koronaviruksen tartuntakeskittymästä** (IS, 26.1.2020)
- 12) **Kiinan koronavirusytimessä** Hubeissa on yhä suomalaisia, helsinkiläinen galleristi on viettänyt 25 päivää sisätiloissa (HS, 17.2.2020)

Mysteerivirus-määritelmän käyttö alkaa hiipua, kun *koronavirus*-määritelmä alkaa olla jo vahvasti yleisessä tiedossa. *Mysteeriiä* ei voi käyttää enää sensaatiohakuisuuteen ja mielenkiinnon herättämiseen, joten tilalle keksitään muita vaihtoehtoja. Edelleen etumääritelmää *Kiinan* käytetään, mutta nyt määritelmät ovat pidempiä, sillä *Kiinan koronaviruksen* yhteyteen syntyy muita määritelmiä.

Esimerkkien 10)–12) *tartuntapesäkkeellä*, *-keskittymällä* ja *koronavirusytimellä* haetaan otsikoiden tasolle sensaatiohakuisuutta. *Ilta-Sanomien* otsikoissa esiintyy sana *tartunta*, joka luo automaattisesti lukijassa negatiivisia mielikuvia. Tartuntaan linkittyvät helposti mielikuvat huonosta hygieniasta, saastaisuudesta ja sairaalloisuudesta. Kun sen yhdistää *pesäkkeeseen* tai *keskittymään*, kuten myös *Helsingin Sanomien* esimerkissä 12), jossa *virus* on liitettyä *ydin*-sanaan, luodaan mielikuva likaisesta paikasta, jossa velloo tartunta ja sairaus. Kiinaa representoidaan näiden kielellisten valintojen kautta luotaantyöntäväksi paikaksi, johon ei halua mennä, ja josta ei halua vaihtoehtoisesti

ihmisten tulevan tänne. Esimerkissä 10) ilmaistaankin, miten Ruotsin ulkoministeri on varoittanut matkustamasta Kiinaan. Loppumääreellä ehkä halutaan myös vahvistaa sitä, että ihmiset ottaisivat sanat todesta, eivätkä matkustaisi Kiinaan.

13) **Wuhanin koronavirus:** Tauti voi levitä ihmisestä toiseen, myös terveydenhuollon henkilöstöä sairastunut (YLE, 20.1.2020)

14) Voiko **Wuhanin koronavirus** levitä Suomeen? THL:n johtava asiantuntija: ”Ei syytä radikaaleihin toimenpiteisiin” (YLE, 21.1.2020)

Aineistoni medioista ainoastaan *Yle* pitää otsikointinsa pääosin neutraalina, kun se viittaa koronaviruksen alkulähteelle. Ainoastaan esimerkeissä 13) ja 14) viitataan koronaviruksella tiettyyn paikkaan. *Yle* ei kuitenkaan puhu Kiinasta, vaan rajaa viruksen Wuhaniin, kaupunkiin, josta virus alun perin on lähtöisin. Tällöin *Yle* jättää leimaamatta koko Kiinan.

15) **Tuntematon hengitystiesairaus** tappoi yhden ja sairastutti kymmeniä Kiinassa – aiheuttajaksi epäillään sarsia muistuttavaa uutta virusta (YLE, 11.1.2020)

Yle käyttää myös viruksen leviämisen alkuaikoina neutraaleja ilmaisuja, eikä esimerkiksi *Ilta-Sanomille* ja *Helsingin Sanomille* ominaista *mysterivirusta*. Esimerkissä 15) *Yle* kirjoittaa vain ”tuntemattomasta hengitystiesairaudesta”, mutta epä tietoisuuden vähentämiseksi ilmaistaan myös, että syyksi epäillään sarsia muistuttavaa virusta. Tässä otsikossa Kiina nähdään kuitenkin enemmänkin uhrin asemassa kuin aikaisemmissa *Ilta-Sanomien* ja *Helsingin Sanomien* otsikoissa, joissa Kiina esiintyy vahvasti syyllisenä. Esimerkin 15) otsikko eroaa myös siinä, että sana *Kiina* esiintyy vasta ensimmäisen virkkeen lopussa. Aikaisemmissa aineistoni otsikoissa *Kiina* ja *mysterivirus* tuodaan heti otsikon alkuun, jolloin sen arvo jutun kiinnostavuudessa oletetaan olevan suuri ja merkityksellinen, että uutinen kertoo nimenomaisesti *Kiinan mysteriviruksesta* tai myöhemmin esimerkiksi *Kiinan koronavirusytimestä*.

16) Järjestö: Kiina **pimitti** tietoja koronaviruksesta ja **vähätteli** tartunnan saaneiden määrää (IS, 31.1.2020)

17) **Kiinan mysterivirus sairastuttanut jopa satoja enemmän kuin on raportoitu**, arvioivat asiantuntijat – Tämä sarsia muistuttavasta koronaviruksesta tiedetään (HS, 17.1.2020)

Sen lisäksi, että uutisotsikoissa ollaan vahvasti tuotu esiin viruksen kiinalainen alkuperä, niin *Ilta-Sanomilla* esiintyy myös muita vahvoja ja provosoiviakin sanavalintoja. Esimerkeissä 16) ja 17) on samasta aiheesta jutut, joista ensimmäinen on *Ilta-Sanomien* ja jälkimmäinen *Helsingin Sanomien* uutinen. *Ilta-Sanomien* sanavalinnat, kuten *pimitti* ja *vähätteli* antavat suoran kuvan, jossa Kiina on mahdollisesti tiennyt viruksen leviämisen vakavuuden, mutta halunnut tahallisesti pitää omaa mainettaan puhtaana ja *vähätellyt* tartunnan saaneiden määrää salaamalla eli *pimittämällä* tietoja muilta. Tämä tieto helposti yhdistetään siihen uhkaan, että virusta on mahdollisesti levinnyt muualle, eli Kiinan rajojen ulkopuolelle, enemmän kuin ollaan tiedetty.

Toisin kuin *Ilta-Sanomien* otsikossa, *Helsingin Sanomat* esittävät asian hieman neutraalimmin eikä syytä suoraan Kiinaa tietojen pimittämisestä. Otsikossa mainitaankin, että ”asiantuntijat arvioivat”, jolloin kyse ei ole todistetusta faktasta vaan arviosta, jonka todenperäisyys on vielä selvittämättä. *Helsingin Sanomat* kuitenkin tuo oman houkuttelevuutensa käyttämällä edelleen otsikon alussa *Kiinan mysteerivirusta*, vaikka saman otsikon jälkimääritteessä käytetään termiä koronavirus. *Helsingin Sanomat* haluavat vielä ratsastaa tällä *mysteerivirus*-termillä houkutellakseen lukijoita, vaikka uusi virus on jo tunnistettu koronavirukseksi.

18) Kuumeinen **kiinalaisnainen kehui** syöneensä särkylääkkeitä välttääkseen terveystarkastuksen lentokentällä Ranskassa – suurlähetystö jäljitti (IS, 24.1.2020)

Provosoivia ja syyllistäviä rakenteita *Ilta-Sanomien* käyttää myös, kun puhutaan koronaviruksen vaikutuksista muihin. Esimerkissä 18) mainitaan kiinalaisnaisen *kehuneen*, että on välttänyt terveystarkastuksen. Tällä otsikolla tuodaan ilmi sitä, miten vastuuttomasti tämä kiinalaisnainen on käyttäytynyt, eikä edes häpeä omaa itsekkyyttään riskeeratessaan tartunnalle altistuneiden terveyden. Tilanteen vakavuutta korostetaan vielä, että jopa Ranskan suurlähetystö oli ottanut osaa asiaan.

Se, että nainen *kehui* syöneensä särkylääkkeitä, on *Ilta-Sanomien* toimittajan oma tietoinen valinta sanan käytöstä. Uutisessa nimittäin viitataan sekä *Guardianin*⁶ että *BBC:n*⁷ samasta tapauksesta kertoviin juttuihin, joiden pohjalta *Ilta-Sanomien* uutinen on kirjoitettu. *Guardianin* uutisessa ei mainita, että kiinalaisnainen olisi *kehunut* välttäneensä terveystarkastuksen, vaan kiinalaisnainen *kertoi* sivuttaneensa terveystarkastuksen. *BBC:n* uutisessa kuitenkin mainitaan naisen *kehuneen*, että vältti terveystarkastuksen. *Ilta-Sanomien* toimittaja on siis tehnyt tietoisin valinnan kumpaa verbiä hän hyödyntää kirjoittamassaan jutussa. *Kehua* ja *kertoa* sanoilla on suuri semanttinen ero. *Kehua* viittaa ylppeään asennoitumiseen puheena olevasta aiheesta, kun taas kertominen on asian välittämistä ilman, että siitä voidaan päätellä minkäänlaisten tunteiden liittymistä kyseiseen kerrottuun asiaan.

Vaikutus ”meihin” eli suomalaisiin

Kevään 2020 koronavirus-uutisoinnista alkaa nopeasti huomata elementtejä, jotka tuovat esille sen, miten se tulee vaikuttamaan ja miten se jo vaikuttaa suomalaisiin ja Suomeen.

19) Suomessa varaudutaan **Kiinan koronavirukseen** – Finnairin koneilla valmis ohjeistus tartuntaepäilyjen varalle (IS, 22.1.2020)

⁶ <https://www.theguardian.com/science/2020/jan/23/chinese-tourist-says-she-evaded-coronavirus-checks-fly-france>. Viitattu 8.7.2021.

⁷ <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-51231593>. Viitattu 8.7.2021.

Tammikuun lopulla aletaan uutisotsikoiden tasolla tuoda ilmi koronaviruksen vaikutuksista Suomeen. Esimerkissä 19) korostetaan, miten *Suomessa* varaudutaan *Kiinan koronavirukseen*. Otsikon ensimmäinen virke nostaa esiin sen, miten me täällä jo varaudumme, vaikka virus ei ole todistetusti saapunut vielä keskuuteemme. Pelko viruksen saapumisesta on olemassa. Otsikossa on myös lisä, jossa mainitaan suomalaisen lentoyhtiön *Finnairin* tekevän valmisteluja. Näin luodaan korostettua kuvaa siitä, miten ”me” suomalaiset täällä valmistaudumme tähän ja olemme valmiina, jos virusta todetaan Suomessa.

- 20) **Lapissa** majoittuu tällä hetkellä **tuhansia kiinalaisia** – Virusepäilyt eivät ole aiheuttaneet paniikkia Ivalon ja Saariselän hotelleissa (HS, 24.1.2020)
- 21) **Lapissa** on nyt **tuhansia kiinalaismatkailijoita** - tammi-helmikuun kiinalainen uusivuosi on kiireisintä sesonkia (YLE, 24.1.2020)
- 22) Elinan, 38, loma Saariselällä **häiriintyi koronavirusuutisesta** – mielessä pyörii **kiinalaisten** varotoimi koneessa: ”Se jäi mieleen” (IS, 29.1.2020)

Otsikoiden tasolle on myös noussut uutiskynnyksen ylittäviä aiheita, joista ei ehkä toisenlaisessa maailmantilanteessa olisi edes uutisoitu. Sekä *Helsingin Sanomilla* esimerkissä 20) ja *Ylellä* esimerkissä 21) nostatetaan uutisarvoiseksi asia, että *Lapissa* on kyseisellä hetkellä *tuhansia kiinalaisia*. Yhtään koronavirustapausta ei ole vielä todennettu, mutta silti halutaan tehdä uutinen siitä, miten ”meidän” *Lapissamme* on joukko niitä ”tartuntapesäkkeestä” tulleita turisteja, jotka saattavat kantaa mukanaan ”mysterivirusta”.

Esimerkissä 22) on kyseessä uutisen otsikko, jossa käsitellään sitä, miten ”Elinan loma *häiriintyi koronavirusuutisesta*”. Otsikon tasolle on myös tarvinnut lisätä *kiinalaisten* varotoimi, klikkiotsikolle tyypilliseen tapaan, mikä houkuttelee epä tietoisuuteen jätetyt lukijat klikkaamaan sen auki. Otsikosta korostuu teoria siitä, että uutiset usein heijastavat sisäistä konservatiivisuutta ja varovaisuutta toimittajien keskuudessa. Uutiset kattavat todennäköisemmin ongelmia, jotka saattavat vaikuttaa heidän keskiluokan lukijoihin, kuin joihinkin ”muihin” tämän ryhmän ulkopuolelle jääviin lukijoihin. (Nelkin 1999: 295.)

Otsikosta käy ilmi, että Elina on 38-vuotias ja lomailemassa Saariselällä. Kyseessä on aikuinen ihminen, joka on todennäköisesti sosioekonomiselta tasoltaan hyvässä asemassa, koska Lapissa matkailu ei ole talvisesonkina halpaa. Elinasta on luotu suomalainen hyväosainen uhri, jonka loma on häiriintynyt maailmalle kovaa vauhtia leviävästä viruksesta kertovista uutisista, sekä kiinalaisten varotoimista, jotka ovat jääneet pelottelemaan hänen mieleensä. Uutisen otsikko myös alkaa siitä, että annetaan kuva, miten *Elina on ollut nautiskelemassa kaikessa rauhassa lomastaan*, kunnes hän koki häiriötä. Tämä on eräänlainen rasistisissa diskursseissa esiintyvä ilmiö, jossa aiheet nostetaan esille aloittamalla ne rauhallisella tilanteella, jonka keskeyttää komplikaatio, joka puolestaan ei ole johtunut tästä rauhallisesti toimivasta ihmisestä, vaan niistä ”muista” (Van Dijk 2004: 354).

23) **Koronavirus rokottaa Lapin matkailua** – kiinalaiset katosivat myös helsinkiläisestä turistiravintolasta: ”Se on nyt oikeastaan loppunut.” (IS, 1.2.2020)

Samaan aikaan, kun julkaistaan juttuja siitä, miten paljon kiinalaisia on Lapissa, niin huolestutaan siitä, että kiinalaisten kadottua Lapin turismista, se tulee *rokottamaan* meidän talouttamme. Esimerkissä 23) ensimmäisessä virkkeessä korostetaan, miten koronavirus on rokottanut eli riistänyt ja rangaissut Lapin matkailua. Otsikon alusta jätetään kiinalaiset mainitsematta, koska tässä yhteydessä ei haluta kenties luoda syyllistävästä kuvaa siitä, että kyseessä on *Kiinan* koronavirus, joka on rokottanut Lapin matkailua. Sen sijaan otsikon loppuun lisätään klikkiotsikolle ominainen jatke, jossa tuodaan ilmi, miten kiinalaiset ovat olleet suuressa merkityksessä Suomen turismissa. Otsikoiden tasoilla tuodaan siis risteäviä merkityksiä. Esimerkeissä 20)–22) nähdään kiinalaiset uhkana ”meidän” Lapissamme, kun taas esimerkiksi 23) kiinalaiset ovat positiivinen ja merkittävä osa suomalaista matkailualaa, ja kiinalaisten katoaminen Suomesta koronaviruksen takia rokottaa matkailua ja siitä tulevaa tuottoa sekä Lapissa että Helsingissä.

24) Mediat: **Kiinan Wuhanista** saksalaisia evakuoivan lento laskeutui **Helsinki-Vantaalle** – **Venäjä esti** välilaskun Moskovassa (IS, 1.2.2020)

25) **Venäjä ei antanut** saksalaisia **Kiinan Wuhanista** evakuoivan lennon laskeutua, kone teki välilaskun **Helsinki-Vantaalle** (HS, 1.2.2020)

Otsikoissa esiintyy myös paljon eräänlaisia pelkokuvia kiinalaisista uhkana. Tämän tyyppisissä pelkoa lietsovissa otsikoissa on myös yleistä, että ne ovat todella monimutkaisia, kun on haluttu kaikki tärkeät asiat nostaa otsikon tasolle. Esimerkit 24) ja 25) ovat *Ilta-Sanomien* ja *Helsingin Sanomien* uutiset, joissa nostetaan kauhistuksen aiheeksi se, että *Venäjä* on *estänyt Kiinan Wuhanista* tulleen lennon, joka on sittemmin laskeutunut *Helsinki-Vantaalle*. Uutisessa itsessään ei kuitenkaan selviä, että evakuoidut saksalaiset olisivat edes lähteneet pois lentokoneesta välilaskun aikana. Uutisessa myös mainitaan, että evakuoitilennolle otettiin vain ihmisiä, jotka olivat täysin oireettomia. Otsikoissa on kuitenkin nähty tarpeelliseksi vain korostaa Suomea ja Helsinki-Vantaan pientä lentokenttää eräänlaisena uhrina, kun paljon suurempi ja vaikutusvaltaisempi *Venäjä*, on voinut estää välilaskutumisen.

26) **Koronavirukseen** viittaavista **oireista kärsinyt nainen** lensi Kööpenhaminaan **Suomen** kautta – **Helsinki-Vantaalla** käynnistettiin **tehoosiivous** (IS, 7.2.2020)

27) THL: **Kiinasta Suomen kautta** Tanskaan matkustaneella ei ollut koronavirusta (IS, 7.2.2020)

28) THL: Suomesta Tanskaan lentäneellä kiinalaisnaisella ei ole koronavirusta (YLE, 7.2.2020)

29) Tanskaan **Suomen kautta** matkustaneella kiinalaisnaisella ei ole koronavirusta – Helsinki-Vantaalla puhdistettiin naisen käyttämiä reittejä (HS, 7.2.2020)

Samanlaisesta tapauksesta uutisoidaan viikkoa myöhemmin, kun kiinalaisnainen oli lentänyt Tanskaan lennolla, joka oli tehnyt välilaskun Helsinki-Vantaalle. *Ilta-Sanomien* esimerkissä 26)

korostetaan sitä, miten oireellinen nainen oli lentänyt *Suomen* kautta Tanskaan. *Ilta-Sanomat* ehtivät julkaista tämän uutisen, ennen kuin jo samana päivänä oli selvinnyt, että kyseisellä henkilöllä ei ollut koronavirusta. Asian vakavuutta ja Suomen asianmukaista suhtautumista korostetaan mainitsemalla, miten *Helsinki-Vantaalla käynnistettiin tehosiivous*. *Ilta-Sanomien* uutisotsikossa on myös korostettu *tehosiivousta*, kun taas esimerkiksi 29), joka on *Helsingin Sanomista*, mainitaan vain, että Helsinki-Vantaalla on puhdistettu, ilman erillisiä korostavia määritteitä.

Se, että aiheesta on uutisoitu jokaisessa analysoimassani mediassa viittaa siihen, että kyseessä on ollut selkeästi uutisarvon ansainnut juttu. Kun elettiin pandemian alkuaikojä, jokainen konkreettinen viittaus siihen, että Suomi on ollut yhteydessä koronavirukseen, on ollut uutisarvoiseksi nostava tekijä. Otsikoista pystyy myös taas huomata, että *Yle* käyttää neutraalimpia ilmaisuja kuin esimerkiksi *Ilta-Sanomat*. Esimerkit 27) ja 28) ovat täysin samanlaiset otsikot, mutta *Ilta-Sanomat* ovat halunneet korostaa, että otsikossa mainittu *kiinalaisnainen* on lentänyt *Kiinasta*, vaikka lukija sen ehkä olosuhteista pystyy muutenkin päättelemään.

- 30) Näin Suomen ensimmäinen koronavirus varmistui – Tämä tapauksesta tiedetään (YLE, 29.1.2020)
- 31) **Koronaviruspotilas** on sijoitettu **Rovaniemellä** ilmaeristyshuoneeseen – ruokaa haettu **kiinalaisravintolasta** (IS, 30.1.2020)
- 32) **Koronapotilas** pääsi sairaalasta **Rovaniemellä** – **kiinalaisnaisesta** otetut uusimmat näytteet ovat osoittautuneet negatiivisiksi (YLE, 5.2.2020)
- 33) **Wuhan-koronaviruspotilas** on päässyt pois **Lapin** keskussairaalaan (IS, 5.2.2020)

Suomessa ensimmäinen todettu koronavirusstartunta tapahtui tammi-helmikuun vaihteessa 2020. Kyseessä oli kiinalainen turisti, joka sijoitettiin sairaalaan Rovaniemelle. Esimerkit 30)–33) ovat sekä *Ylen* että *Ilta-Sanomien* samaisen aiheen uutisotsikoita. *Ilta-Sanomien* otsikoissa huomaa, miten ne ovat painottuneet Kiinaan.

Esimerkissä 31) ei mainita potilaan kansalaisuutta, mutta otsikon asetelmasta käy ilmi, että sen on ajateltu olevan itsestäänselvyys. Kansalaisuuteen johdattaa otsikon lisähuomautus, jossa mainitaan, että ”ruokaa haettu *kiinalaisravintolasta*”. Otsikossa käy ilmi, että koronaviruspotilas saa erityiskohtelua. Suomalaisilla on melko yleisessä tiedossa, että sairaalaruoka ei ole kovin korkeatasoista. Sairaalassa olevan potilaan ruokailutottumuksien mainitseminen ei ole yleisesti uutisarvoista. Silti se nostetaan tässä jopa otsikon tasolle. Halutaan siis implisiittisesti tuoda ilmi, että kyseessä on ”meidän” perinteisestä normista poikkeavaa käytöstä.

Uutisen ingressissä on heti tuotu esille, että: ”Pitkällisissä tartuntatauti- tai karanteenitapauksissa hoidon maksaa viime kädessä *Suomen valtio*”. Sen lisäksi, että Kiinasta kotoisin oleva turisti saa erikoiskohtelua, hänen hoitonsa, mukaan lukien kiinalaisen ruoan, joka poikkeaa suomalaisen sairaalaruokakokemuksesta, maksaa Suomen valtio, eli toisin sanoen ”me”, Suomen kansalaiset. Eli

sen lisäksi, että hän toi ”meille” Suomeen koronaviruksen, hän myös syö parempaa ruokaa kuin mitä ”meille” tarjottaisiin ja ”meidän” verovaroillamme.

On kuitenkin huomion arvoista, että uutisen viimeinen kappale kertoo, että: ”Ulkomaalaiset maksavat tavallisesti hoitonsa itse, useimmiten vakuutuksen kautta. Pitkäkestoisissa karanteeni- ja tartuntatapauksissa hoidon maksaa lopulta tartuntatautilain mukaisesti Suomen valtio, *jos muita maksajia ei ole*”. Ingressissä on käytetty ilmausta *viime kädessä*, josta saa helposti sen kuvan, että tässäkin tapauksessa Suomi toimii maksanaja. Se toimii siis harhaanjohtavana ja lukija, joka lukee otsikon ja ingressin on ehkä jo saanut mielikuvan siitä, että ulkomaalainen potilas saa erityiskohtelua suomalaisten maksamillaan verovaroilla.

Ilta-Sanomilla on myös esimerkissä 33) virkkeen alussa korostettu, että kyseessä on *Wuhan-koronaviruspotilas*. Ei puhuta genetiivissä *Wuhanin* koronaviruspotilaasta, vaan Wuhan on liitettynä sanaan nimeämistarkoituksessa. Tällöin halutaan ilmaista, että koronaviruspotilas on osa jotain muuta ryhmää kuin suomalaiset. Nimittämisstrategia on yksi toiseuttamiskursseista (Wodak & Reisigl 2015: 585). Korostetaan merkitystä, että koronaviruspotilas on erotettu ”meistä”.

Esimerkeistä 30) ja 32) voidaan huomata, että *Yle* kirjoittaa samasta uutisaiheesta paljon neutraalimmin. Otsikossa 30) ei selviä mitään siitä, kuka on sairastunut tai mikä on esimerkiksi sairastuneen henkilön kansalaisuus. Kuitenkin *Ylelläkin* on otsikossa 32) lisämainintana *kiinalaisnainen*, jolloin tuodaan otsikontasolla ilmi se, että sairaalassa hoidossa ollut ihminen oli Kiinasta kotoisin ja hänen sukupuolensa oli nainen. Sävy otsikossa on kuitenkin kokonaan erilainen. Kiinalaisnainen on nimittäin saanut testituloksista negatiiviset, jolloin lukijoiden huoli siitä, että kyseinen henkilö jatkaisi tartuttamista, kumotaan jo heti otsikossa. *Ilta-Sanomien* otsikossa 33) ei kuitenkaan mainita sitä, että potilas olisi tervehtynyt, vaan sen päättelemine jätetään lukijalle tulkittavaksi.

34) **Eteläkorealaisten** vierailu **säikäytti iiläiset pahanpäiväisesti** – osa vanhemmista aikoo jättää **lapset pois koulusta** (IS, 11.3.2020)

35) Neljä **kiinalaista** opiskelijaa kutsuttiin **varmuuden vuoksi** terveystarkastukseen Vaasassa (YLE, 24.1.2020)

Monissa otsikoissa, joissa koronavirus, kiinalaiset tai Kiina tuodaan esiin ongelmana ja uhkana Suomelle ja suomalaisia kohtaa, linkittyy niihin selkeä tilannekonteksti, kuten Lapin matkailu, lentoliikenne tai koronavirustartunta. Esimerkit 34) ja 35) ovat kuitenkin otsikoita, joissa on uutiskynnyksen ylittäneet jutut, joissa leima eteläkorealaisia ja kiinalaisia kohtaan on tuotu esille, vaikka se ei olisi ollut tarpeellista.

Esimerkin 34) *Ilta-Sanomien* otsikoissa puhutaan siitä, miten eteläkorealaisten vierailu on säikäyttänyt iiläiset *pahanpäiväisesti*. Käytetään dramaattista kieltä ja lisätään vielä loppuun, että osa

vanhemmista aikoo jättää lapsensa pois koulusta. Koulu on erittäin arvostettu instituutio Suomessa ja se, että vanhemmat ovat jättämässä lapsensa vapaaehtoisesti pois koulusta, on syytä jostain merkittävästä ja uhkaavasta. Otsikossa ei esimerkiksi tuoda ilmi, miksi eteläkorealaiset ovat käymässä Suomessa ja sitä seikkaa, että eteläkorealaisilta vierailijoilta, oli pyydetty sertifikaatti terveydentilastaan, kuten uutisen leipätekstistä selviää. Otsikko on klikkiotsikko, joka on rakenteeltaan aukkoisen eikä anna oikeaa kuvaa uutisen sisällöstä. Sen takia siitä muodostuukin kuva eteläkorealaisista uhkana ja lapsista uhreina. Uutisessa ilmenee kuitenkin, että kyse oli vain vierailusta ja tutustumisesta ja kaikki terveydentiloihin liittyvät seikat oli huomioitu.

Kritiikki Kiinan kulttuuria ja toimintaa kohtaan

Sen lisäksi, että uutisotsikoissa on nimeämistä, provosoivia sanavalintoja, sekä koronaviruksen vaikutusta suomalaisiin ja Suomeen, niin yksi toiseuttava diskurssi kiinalaisia kohtaan on heidän kulttuurista sekä toimintatapojensa kommentointi otsikoissa.

36) HS-analyysi: Kiinan mysteerisairaus palauttaa synkästi mieleen sars- ja aids-skandaalit – Onko maan johto oppinut virheistään? (HS, 19.1.2020)

Esimerkissä 36) nousee esille arvostus Kiinan kykyyn toimia tällaisissa tilanteissa, kun on lähtenyt leviämään jokin uusi virus. Otsikossa on esitetty retorinen kysymys ”*Onko maan johto oppinut virheistään?*”, jolla vahvistetaan sitä kyseenalaistusta, että Kiina ei osaisi toimia tässä tilanteessa, kun edellisistäkin epidemioista on muodostunut *skandaaleja*. *Skandaali*-sanalle (KSB) Kielitoimiston sanakirja antaa selitykseksi ”pahennusta tai häpeää aiheuttava tapahtuma”. Mainitsemalla vielä *Kiinan mysteerisairaus* otsikon alussa, korostetaan taas *Kiinaa* tämän mysteerisairauden alullepanijana ja sitä, miten aiemminkin he ovat olleet huonoja selvittämään viruksista johtuvia *skandaaleja* (ks. esimerkit 12 ja 17).

37) Varoitusmerkit annettiin jo 17 vuotta sitten – asiantuntijat: Kiinan eläinkauppa virusepidemioiden yksi syy (IS, 26.1.2020)

Iltä-Sanomien esimerkissä 37) korostetaan myös syyllistävästi kiinalaisten kulttuuria ja miten se on *epidemioiden* yksi syy. Tässäkin yhteydessä tiedostetaan, että ei ole ensimmäinen kerta, kun Kiinasta on lähtöisin jokin virus, koska puhutaan epidemioista monikossa. On siis edelleen muistissa SARS-epidemia, jonka alkulähde yhdistettiin eläinkaupan myötä lepakkoon (Woo, Lau & Yuen 2006: 401).

Kiinassa on uskomus, että ruoka on maukkaimmillaan ja ravitsevimmillaan, kun se on tehty tuoreena elävistä eläimistä, toisin kuin esimerkiksi pakasteista tai pakkauslihasta. Myös ”tavallisen” ruoan lisäksi varsinkin Etelä-Kiinassa ruokailutottumuksiin kuuluu eksoottisten villieläinten syöminen, kuten lepakoiden. Villieläinten syöminen on perinteisesti ajateltu muun muassa parantavan terveyttä.

Koska ihmiset ovat läheisessä tekemisissä eläinten kanssa, ja toreilla ei välttämättä ruoka kuitenkaan pysy tuoreimmillaan, on aina riskinsä, että eläinperäisiä ihmisiin tarttuneita tauteja eli zoonooseja todetaan. (Woo, Lau & Yuen 2006: 401–403.) Tällainen ruokailukulttuuri eroaa todella paljon länsimaisesta ja suomalaisesta ruokailukulttuurista. Siksi se onkin saanut valtavasti kritiikkiä osakseen, varsinkin kun useampi epidemia ja nyt pandemiaksi asti levinnyt COVID-19, on saanut alkunsa näistä länsimaiselle kulttuurille vieraista eläintoreista.

Esimerkin 37) otsikon alussa korostetaan sitä, että nämä asiat jo tiedettiin *17-vuotta* sitten, joilla viitataan 2000-luvun alun SARS-epidemiaan. Varsinkin vanhemmat lukijat, tietävät tämän edellisen samasta syystä maailmalle levinneen viruksen. Otsikko antaa vihaisen kuvan siitä, miten on jo nähty, miten eläinperäiset virukset lähtevät leviämään ihmisten keskuudessa, eikä asialle ole tehty muutosta; kiinalaiset saavat edelleen pitää eläintorejaan.

38) Koronavirus tappanut vuorokaudessa 240 ihmistä Kiinassa – **EU:n** terveysministerit etsivät keinoja taudin torjumiseksi (IS, 13.2.2020)

Ilta-Sanomien esimerkissä 38) nostetaan esille ensimmäiseksi taas kritiikkiä Kiinan toimintaa kohtaan. Virus on jo tappanut toista sataa ihmistä Kiinassa. Lisäyksenä *Ilta-Sanomien* mainitsee, että *EU:n terveysministerit* etsivät keinoja taudin torjumiseksi. Ensimmäisessä osassa otsikkoa esitetään, miten toivottomalta tilanne näyttää ja miten nopeasti kuolleisuus on Kiinassa noussut. Samassa yhteydessä mainitaan, että ”me” Euroopassa etsimme keinoja taudin torjumiseksi. Välitetään mielikuvaa siitä, että kiinalaiset eivät ole kykeneväisiä hoitamaan heiltä lähtöisin olevaa virusta.

Kun puhutaan torjumisesta, sillä viitataan usein jonkun epämiellyttävän pääsemisestä luokse. Esimerkiksi hyönteistorjunnassa, jääkiekossa maalintorjunnassa tai sodassa puhutaan esimerkiksi ilmatorjunnasta. Esimerkin 38) otsikko on kuitenkin sisältöön verrattuna harhaanjohtava. Otsikon asettelu ja sanavalinnat luovat mielikuvaa siitä, että EU on torjumassa taudin, eikä aio ottaa sitä vastaan. Siitä muodostuu myös helposti ajatus, että EU on kehittelemässä ratkaisua tälle kehittyvälle pandemialle, kuten rokotetta. Uutisen leipätekstissä kuitenkin mainitaan että: ”EU-maiden terveysministerit keskustelevat tänään Brysselissä siitä, miten koronavirusepidemian leviäminen pystyttäisiin estämään unionin alueella”. Uutinen käsittelee, miten EU:n terveysministerit ovat pohtineet linjauksia, joiden odotetaan kertovan, mitä EU voi tehdä epidemian vuoksi. Kyse ei siis ole siitä, että EU:n terveysministerit etsivät esimerkiksi parannuskeinoja, kuten voisi otsikosta olettaa, kun puhutaan torjumisesta. Uutisessa mainitaan myös, miten EU on muun muassa pohtinut lääke- ja hoitotarvikkeiden riittävyyden varmistamista EU:n alueella. Kyse on siis lähinnä koronavirukseen valmistautumisesta, eli tiedostetaan väistämätön fakta, että virus tulee myös leviämään EU-maihin, mutta EU omalla varautumisella ja keinoillaan pyrkii vähentämään sen leviämistä.

5.1.2 Eurooppalaiset

Kun koronavirus lähti leviämään Kiinan lisäksi myös muualla maailmassa ja Euroopan sisällä, alkoi uutisten sävy muuttua ja koronavirusuutisten aikaisempi lähes automaattinen kytkös Kiinaan alkoi lieventyä. Syyllistäviä tai toiseuttavia uutisia Euroopan koronaviruksiin liittyen ilmestyi keväällä 2020 kuitenkin huomattavasti vähemmän kuin mitä uutisia oli Kiinaa ja kiinalaisia kohtaan.

39) Koronavirukseen sairastuneilla **eurooppalaisilla** vähäinen riski kuolla tautiin, THL:n asiantuntija arvioi (IS, 15.2.3030)

Ilta-Sanomien esimerkissä 39) on uutisoitu helmikuun puolella välissä siitä, miten *eurooppalaisilla on vähäinen riski kuolla tautiin*. Uutisotsikko nostaa esille oletuksen, että eurooppalaiset olisivat jotenkin erilaisia ihmisiä tai että virus käyttäytyisi erilaisella tavalla eurooppalaisten keskuudessa toisin kuin esimerkiksi kiinalaisten keskuudessa.

Esimerkin 39) uutinen käsittelee kysymyksiä uuteen virukseen liittyen, joihin THL:n asiantuntija on vastannut. Uutisen otsikko viittaa kysymykseen, jossa ollaan oltu huolissaan siitä, että onko Euroopassa vakituisesti asuvilla riski kuolla koronavirukseen. Asiantuntija on pitänyt tätä riskiä pienenä, koskien lähinnä tietoon sen hetkisiin eurooppalaisiin tartuntoihin ja siihen, että eurooppalaisten tartunnat ovat hyvin selvillä, jolloin ei pääse syntymään suuria tartuntaketjuja. Asiantuntija ei siis sano, että eurooppalaisilla olisi eurooppalaisuudestaan johtuva vähäinen riski kuolla tautiin, kuten otsikosta voisi ymmärtää, vaan hän vetoaa nykyiseen tartuntatilanteeseen Euroopassa.

40) Näin Italiasta tuli Euroopan tartuntojen keskus, josta koronavirus levisi Suomeenkin (HS, 4.3.2020)

41) Tällaista on koronaviruksen **riivaamassa** Italiassa – ex-pääministeri: ”Eurooppalaiset ystävät: Toimikaa nyt!” (IS, 14.3.2020)

Italiasta tuli ensimmäinen ”tartuntojen keskus” Euroopassa, kuten *Helsingin Sanomien* esimerkissä 40) on ilmaistu. Kuitenkaan Italia ei kohdannut samanlaista syyllistävästä sävyä uutisissa kuin Kiina. Esimerkissä 40) on lisäys, että Italiasta koronavirus myös levisi Suomeen, mutta tämän kaltaisia viittauksia Italian syyllisyyteen Suomen koronatilanteessa esiintyi vähän. Uutiset pysyivät enemmänkin puolustelevana, kuten esimerkiksi *Ilta-Sanomien* uutisotsikossa 41) mainitaan, miten Italia on koronaviruksen *riivaama*. Tällöin Italia nähdään myös uhrina, jonka koronavirus on *riivannut*, eikä osasyllisenä viruksen leviämiseen.

Esimerkissä 41) on myös korostettu Italian ex-pääministerin sanoja: *eurooppalaiset ystävät*. Tällä kertaa ei ole siis kyse jostain vieraasta uhkasta, vaan meidänkin suomalaisten eurooppalaisesta

ystävästä. Tällä on korostettu sitä yhteyttä, mikä on Italian ja Suomen välillä, molemmat osana Eurooppaa.

- 42) **Satoja pohjoismaalaisia sai koronan** pienestä Alppien kylästä Itävallasta – monet peräisin yhdestä ”**viruslingoksi**” nimetystä baarista (IS, 19.3.2020)
- 43) Alppien suosikkikohdetta epäillään **satojen koronatartuntojen lähteeksi Pohjoismaissa** – tartunnan saaneet **suomalaisopiskelijatkin kävivät Ischglissä** (YLE, 18.3.2020)
- 44) Tirolin aluehallinto ”**viruslinkokylän**” karanteenista IS:lle: **Yksi suomalainen pääsi jo kotiin** (IS, 30.3.2020)
- 45) 17 laskettelulomalta **Suomeen palannutta opiskelijaa sai koronan** – Itävallan ”**viruslinkokylän**” toiminta herättää kritiikkiä (IS, 20.3.2020)

Uutisotsikoiden tasolla Euroopan maata kohti kohdistuvaa syyllistämistä esiintyy runsaimmin Alppien laskettelukylään Ischglingiin liittyvässä uutisoinnissa. Ischglingistä lähti leviämään suuri tartuntaketju, jossa oli myös osallisena useita suomalaisia. Esimerkeissä 42) sekä 43) uutisoidaan siitä, miten pohjoismaalaisten tartuntojen lähteeksi on paikannettu Ischglinin laskettelukylästä lähtenyt tartuntaketju. Tässä kohtaa uutisissa rajoitutaan käsittämään ”meidät” pohjoismaalaisina ja muuta Eurooppaa aletaan nähdä uhkaavana, kuten pandemian alussa nähtiin Kiina. *Ilta-Sanomat* ovat ottaneet tässäkin sensaatiohakuisuuden esiin ja nimenneet Ischglingin laskettelukylän ”viruslingoksi”, toisin kuin *Yle*, joka puhuu paikasta sen oikealla nimellä. Tällainen sensaatiohakuinen nimeäminen saattaa jäädä helpommin lukijan mieleen, jolloin se osataan heti yhdistää tähän itävaltalaiseen laskettelukylään. Esimerkkien 42) –45) otsikoissa tuodaan myös samalle tasolle sekä informaatio ”viruslingon” koronatilanteesta kuin siitä, miten se vaikuttaa ”meihin” eli suomalaisiin ja pohjoismaalaisiin, jolloin syyllisen ja uhrin asemat ovat tehty heti selväksi.

5.2 Suomen sisäiset syyllistämiskurssit

Koronaviruksen levitessä Eurooppaan, ei mennyt kauaa, kun se alkoi jo levitä myös Suomen sisällä vilkkaasti. Kun koronavirus alkoi levitä Suomessa, muuttui myös uutiset pitkälle kotimaan sisällä tapahtuvien tartuntatapausten ruotimiseen. Suomen sisäiseen syyllistämiskurssiin sisältyviä otsikoita olen jakanut kahden pääteeman alle.

Ensimmäisessä alaluvussa analysoin otsikoita, joissa syyllistävyys kohdistetaan uutisen kohteena olevaan ihmiseen tai ryhmään. Tätä teemaa olen myös jakanut kolmeen ryhmään, joissa ensin syyllistämisen kohteena ovat ulkomailta Suomeen saapuneet matkustajat ja heidän mukanaan tulleet koronatartunta. Toisena teemana on eräänlainen valvova otsikointitapa, joissa otsikontasolle tuodaan syyllistämistä koronatartunnan saaneita yksityishenkilöitä kohtaan, ja ilmaistaan yksityiskohtia

tartunnan saaneista henkilöistä. Kolmantena teemana nostan uutisoinnissa esiintyvän syyllistävyyden iäkkäitä eli yli 70-vuotiaita kohtaan.

Suomen sisäisen syyllistämisen toinen pääteema kattaa alleen uutisotsikot, joissa on taas yksittäisiltä henkilöiltä tuotu otsikontasolle syyllistävyyttä joko yleisesti kansalaisia kohtaan tai tiettyä ryhmää kohtaan.

5.2.1 Syyllistäminen kohdistettuna yksityishenkilöihin

Matkustajien syyllistäminen

- 46) Lappeenrantaan saapui lento **Pohjois-Italiasta**, matkustajille ei tehty tarkistuksia – ”**Emme kadu matkaamme**” (IS, 26.2.2020)

Helmikuu ja maaliskuu 2020 olivat aikaa, kun koronavirus lähti kiihtyvällä vauhdilla leviämään Suomeen. Ensimmäiset tapaukset olivat pitkälti Euroopasta matkustavilta todettuja tapauksia. Ilmapiiri matkustajia kohtaan alkoi nopeasti käydä negatiiviseksi ja se ilmenee esimerkiksi *Ilta-Sanomien* uutisen otsikossa 46). Otsikosta ei käy ilmi, oliko lennolla mahdollisesti tartunnankantajia, mutta tartunnanpelkoa lietsotaan sivuhuomautuksella ”...*matkustajille ei tehty tarkastuksia...*”. Uutisen rakenne antaa myös olettaa, että lukija tietää Pohjois-Italian vakavaksi muuttuneen tartuntatilanteen, kun itse koronavirusta ei ole edes mainittu. ”Emme kadu matkaamme” -lisävirke on otsikossa mahdollisesti nostattamassa kuohuvia tunteita. Viruksen pelko ja suomalaisten pelko matkustelijoita kohtaan, jotka virusta kuljettavat kohti tuttua ja turvallista kotimaata, oli pinnalla. Lisähuomautuksella annetaan matkustajista välinpitämätön kuva, kuin he olisivat valmiita uhraaman muiden terveyden oman matkustelunsa hinnalla, eivätkä edes *kadu* tätä tekoa.

- 47) Koronan saanut **suomalaisnainen palasi Italiasta** sunnuntaina – **kaksi muuta altistunut** (IS, 26.2.2020)

- 48) Uudellamaalla kolme uutta koronatartuntaa tiistaina, Kuopiossa todetun tartunnan saanut **alkoi oireilla jo lentokoneessa Italiassa** (HS, 10.3.2020)

- 49) Varsinais-Suomessa kolmas koronatapaus – **tartunta tullut Itävallasta** (IS, 11.3. 2020)

Esimerkeissä 47) –49) kirjoitetaan uusista koronatapauksista sekä -altistuksista. *Ilta-Sanomien* esimerkeissä 47) ja 50) mainitaan otsikossa tartunnan lähde. 47) otsikossa ilmaistaan suomalaisnaisen saapuneen Italiasta Suomeen koronatartuntaisena. Samaisessa otsikossa myös nostetaan lisähuomautukseksi, että kaksi muuta ovat altistuneet virukselle, jolloin on tiedossa, että naisen tartunta ei vain koske häntä, vaan on jo vaikuttanut myös muihin.

Helsingin Sanomien esimerkissä 48) puolestaan käsitellään uutisessa kattavasti koko koronatilannetta. Kuitenkin otsikon tasolle koetaan tärkeäksi nostaa, että Kuopion uudessa

koronatartunnassa on kyseessä henkilö, joka on matkannut Italiasta Suomeen. Kaikissa otsikoissa huolehditaan siis siitä, että vaikka lukija ei uutista lukisikaan, niin hänelle silti käy nopeasti otsikosta ilmi, että kyseiset tartuntatapaukset ovat henkilöillä, jotka ovat matkustaneet. Näin ollen matkustajat ovat tuoneet viruksen muualta mukanaan Suomeen ja sen myötä altistaneet suomalaiset viruksen vaaroille.

Syyllyttäminen ja valvonta

- 50) **Tämä kaikki tiedetään nyt suomalaisen koronavirustartunnasta** – THL selvittää naisen tarkkaa reittiä (IS, 26.2.2020)
- 51) **Al: Karanteeniin määrätyt liikkuvat kaupungilla Valkeakoskella** – kaupungissa yhdeksän tartuntaa (IS, 27.3.2020)
- 52) **Koronavirukseen sairastunut käy Viikin normaalikoulua ja pelaa HJK:n juniorijoukkueessa, altistuneita noin 130** – tämä tilanteesta tiedetään (HS, 1.3.2020)
- 53) **Oppilas oli tartuttavana koulussa Valkeakoskella – noin 80 altistunut** koronavirukselle (IS, 16.3.2020)
- 54) **Yskivä mies istui Musiikkitalossa viistosti** Eeva Ahtisaaren takana – naistenpäivän konsertista tuli **viruspainajainen** (IS, 23.3.2020)

Yksi Suomen sisäisen syyllyttämisuutisoinnin piirteinä on eräänlainen valvova ja raportoiva tyyli. Kun tartunnan saaneita oli vasta muutamia, uutisoitiin niistä lähes kaikista. Kaikissa esimerkeissä 50)–54), on käytetty pääuutisinformaation lisäksi jotain korosteista lisäystä, jonka avulla on haluttu saada lukijat kiinnostumaan enemmän.

50) ja 52) esimerkit ovat eräänlaisia perinteisiä otsikkoesimerkkejä, joissa annetaan ymmärtää, että uutinen sisältää kaiken, mikä kyseisestä tapauksesta tällä hetkellä tiedetään. *Ilta-Sanomien* esimerkissä 50) mainitaan, että ”THL selvittää nyt naisen tarkkaa reittiä”, jolloin tuodaan pelkokuvaan niin sanottua helpotusta. Suomalaisia ei siis ole vain jätetty tämän koronatartuntaisen naisen armoille, vaan THL tekee työnsä ja selvittää kaikki mahdolliset reitit ja altistukset. *Helsingin Sanomien* esimerkissä 52) käytetään samanlaista houkutinia, että tehdään selväksi, mitkä kaikki asiat tapauksesta nyt tiedetään. *Helsingin Sanomien* esimerkissä tuodaan kuitenkin jo otsikotasolle todella laaja informaatio siitä, kuka tartunnan kantaja on. Otsikossa menee jo hyvin henkilökohtaisiin tietoihin, kuten kertomalla tartunnan saaneen henkilön vapaa-ajan harrastuksista.

Esimerkin 52) otsikossa on eräänlaista tarkan valvonnan makua. Halutaan näyttää, että kukaan ei pysy piilossa tämän tartunnan kanssa, vaan joutuu vastuuseen. Otsikossa tuodaan myös ilmi, miten 130 ihmistä on altistunut tämän tartuntatapauksen myötä. Myös *Ilta-Sanomien* esimerkissä 51) tehdään selväksi, että myös karanteenissa olevia ihmisiä valvotaan tarkkaan ja rikkeistä joutuu uutisoinnin kohteeksi.

Ilta-Sanomien esimerkissä 53) haetaan aiempien esimerkkien tapaan kohunomaisuutta. Otsikossa esitetään oppilas syytöksen kohteena, hän on ollut *tartuttavana* koulussa. Uutisen leipätekstistä on kuitenkin pääteltävissä, että oppilas ei koulussa ollessaan ollut vielä tietoinen omasta tartunnastaan. Otsikossa halutaan, kuten myös muissa esimerkeissä 50)–54), nostaa selkeästi esille tietty henkilö, joka koetaan syyllisenä. Tässä tapauksessa omasta tartunnastaan tiedoton oppilas. On myös jälleen tuotu otsikon tasolla lisäyksenä ilmi, että noin 80 ihmistä on altistunut tartunnalle. Tällaisilla ratkaisuilla halutaan todennäköisesti tuoda esiin sitä kontrastia, että kuinka suuriin määriin vain yhden ihmisen tartunta voi vaikuttaa. Tässäkin siis nostetaan esille se, miten tämän oppilaan *tartuttavuus* on vaikuttanut noin 80 ihmisen elämään.

Ilta-Sanomien esimerkissä 54) käydään tarkasti läpi musiikkikonsertin tapahtumat, josta entisen presidentin puoliso Eeva Ahtisaari oli saanut koronavirustartunnan. Suomen sisäisissä koronavirustartuntauutisissa ei käytetä draamahakuisuutta niin paljon kuin esimerkiksi Kiinaan kohdistuvissa uutisissa. Tähän otsikkoon kuitenkin nostetaan sana *viruspainajainen*, jonka tarkoitus on korottaa tämän tapahtuman hirveyttä. Muissa uutisissa tätä pelkoa viruksen leviämisestä lietsotaan aikaisempien esimerkkien tapaan, jolloin esimerkiksi tartuntojen tai altistumisien määrä nostetaan otsikon tasolle.

Otsikossa esiintyy jo vahvaa spekulatiota siitä, kuka on mahtanut olla tartuntojen takana, eli syyllinen. Otsikossa puhutaan vain *yskivästä miehestä*, joka on istunut *viistosti* Eeva Ahtisaaren takana. Kyseessä on vain epäilyjä, kuka on mahtanut olla presidentin puolison tartunnan aiheuttaja. Koetaan siis tärkeäksi, että olisi joku henkilö, joku nimetty asia, jota voi syyllistää. Tässä otsikon tapauksessa kyseessä on yskivä mies, viistosti.

55) Musiikkitalossa levinneen koronaviruksen lähde on mysteeri – **itävaltalaisesta orkesterista ei löytynyt ainuttakaan tartuntaa** (IS, 23.3.2020)

Samaisena päivänä esimerkin 55) mukaan uutisoidaan myös siitä, miten tartunnan lähde on mysteeri. On todennäköisesti aluksi ollut vahva epäily, että tartunta olisi tullut itävaltalaisen orkesterin mukana. Kun tämän johtopäätöksen kanssa ollaan päädytty umpikujaan, on ollut pakko alkaa ratkaista mysteeriä ja saamaan selville syyllinen.

Esimerkkejä 50)–54) yhdistää syyllisten esiintuominen otsikon tasolla, niin että syyllinen henkilöidään. Esimerkkiä 51) lukuun ottamatta kaikki otsikot aloitetaan syyllisen henkilöimisellä, jolloin automaattisesti koronavirus yhdistetään johonkin nimenomaiseen henkilöön tai henkilöihin, kuten *oppilas*, *yskivä mies* tai *koronavirukseen sairastunut*. Esimerkissä 50) tämä syyllistävyyden kohdistuminen tiettyyn henkilöön tehdään myös, mutta se tuodaan asetelmassa vasta lisätarkennukseen, *naisena*. Tämä syyllisen henkilöiminen muistuttaa syyllistävyydeltään

samanlaista ratkaisua kuin Boudewynsin, Turnerin ja Paquinin (2013) artikkelissa esiintyvä syyllistämisen piirre, jossa *sinä*-sanalla on tuotu syyllistävyyttä, kun se kohdistetaan vastaanottajaan (Boudewyns, Turner ja Paquin 2013: 812). Näissä otsikontapauksissa halutaan mahdollisesti syyllistää sekä jo uutisessa käsiteltävää henkilöä, kuin mahdollisesti uutisen lukijaa. Kuin pelotuksena ja varoituksena, jos mahdollinen lukija ei toimi vastuullisesti, vaan menee ja altistaa muut koronavirukselle.

Iäkkäiden syyllistäminen

Maaliskuussa 2020 valmiuslain myötä tuli hallitukselta ohjeistus, että yli 70-vuotiaita suositellaan pysymään kotonaan ja välttämään turhia ihmiskontakteja. Tällä ohjeistuksella pyrittiin varmistamaan iäkkäiden ihmisten terveys ja samalla Suomen terveydenhuollon kapasiteetin riittävyys. Ohjeistuksen noudattamisesta seurasi kuitenkin runsaasti uutisia siitä, miten nämä ”kurittomat” yli 70-vuotiaat rikkovat tätä ohjeistusta.

56) Läheiset tuskailevat: Suomen ”**kurittomat**” yli 70-vuotiaat uhmaavat koronaohjeita – ”**Kuin kirppuja paimentaisi**” (IS, 17.3.2020)

57) Lukijat kertoivat, mistä johtuu yli **70-vuotiaiden tottelemattomuus** hallituksen ohjetta kohtaan – ”Karanteenia pidetään rangaistuksena” (IS, 19.3.2020)

Toisin kuin muissa syyllistämisen kohteissa, iäkkäistä ihmisistä ei kirjoiteta yhtä teräviä ja kärkeävytteisiä otsikoita kuin esimerkiksi työikäisistä tai nuorisosta. Sen sijaan iäkkäiden ihmisten ”tottelemattomuutta” käsittelevät uutiset ovat paljon empatialähtöisempiä.

Ilta-Sanomien esimerkeissä 56) ja 57) annetaan puheenvuoro läheisille ihmisille. Molemmat uutiset käsittelevät läheisten ja sukulaisten kokemuksia siitä, miten iäkkäät ihmiset ovat suhtautuneet ohjeistukseen pysytellä kotona ilman laajoja ihmiskontakteja. Esimerkissä 56) on mainittuna ”*kurittomat*”, mutta sanan laittaminen lainausmerkkeihin tuo siihen leikkimielisen mielikuvan. Samoin lisälainaus, jossa mainitaan iäkkäiden olevan kuin *kirppuja*. Uutisen otsikon rakenteensa tulee enemmänkin mieleen, että puhuttaisiin pienistä lapsista kuin yli 70-vuotiaista ihmisistä. Näin otsikko muodostaa empaattisen mielikuvan iäkkäitä ihmisiä kohtaan, antamalla anteeksi heidän ymmärtämättömyytensä.

Samoin esimerkissä 57) todetaan puolusteleva kanta. Uutisen sisältö käsittelee monia kommentteja, joissa läheiset kertovat kokemuksiaan yli 70-vuotiaiden kanssa, mutta otsikon tasolle nostetaan silti päätetty lainaus, jossa viitataan asenteseen, että karanteeni olisi rangaistus.

Yleinen ilmapiiri vanhuksien ”kurittomuuteen” oli melko syyllistävä, kuten on myös mainittu esimerkin 57) uutisen haastattelussa: ”Karanteenia pidetään rangaistuksena. Ei suojeluna. *Myös*

syyllyistämistä koetaan.” (IS, 19.3.2020). *Ilta-Sanomat* ovat uutisoinnissaan siis ottaneet enemmänkin puolustelevan kannan, kun muu ilmapiiri on ollut syyllyistävä.

58) **Yli 70-vuotiaat määrättiin eristyksiin**, mutta yllättävän moni ei tottele – ”**Mikään ei ole tarttunut**”, Helsingin keskustassa kahvitteleva töölöläispariskunta perustelee (HS, 18.3.2020)

59) Läheiset huolestuivat ”**kurittomista**” senioreista – nyt puhuu kahvilassa käyvä Auno, 83: ”**Se oli minulle pirun paljon vaikeampi tilanne kuin tämä**” (IS, 18.3.2020)

Helsingin Sanomien ja *Ilta-Sanomien* esimerkeissä 58) ja 59) annetaan ääni iäkkäille ihmisille. He saavat kertoa oman näkökulmansa tästä asiasta. Kun annetaan ääni jollekin, niin samalla annetaan valtaa. Toisin kuin aikaisemmissa otsikoissa, joissa syyllyistyksen kohteeksi joutuneet ihmiset eivät ole itse saaneet olla vaikuttamassa omien tietojensa nousemisesta otsikon tasolle, kuten esimerkissä 52). Tällöin ei anneta myöskään heille valtaa ja sanalle sijaa. Nyt kuitenkin vanhuksia kohtaan uutisoidessa otetaan huomioon muiden mielipiteet ja nostetaan esiin empaattisia näkökulmia siitä, miksi iäkkäiden on niin sanotusti oikeus olla tottelematta hallituksen ohjeistuksesta ja halutaan myös kuulla vanhuksien omia mielipiteitä asiasta.

Myös sanavalinnat esimerkissä 58) saa vanhuksiin kohdistumaan empatiaa. Puhumalla *eristyksiin määräämisestä*, tulee mielikuva siitä, miten vanhukset olisivat pakotettu eristyksiin, pois muualta maailmasta. Tällaiset sanavalinnat johtavat jyrkempiin mielikuviin siitä, mitä hallitus on määrännyt, yli 70-vuotiaiden osalta, ja näin kasvattaa empatiaa iäkkäitä kohtaan.

Tällaisella asetelmalla, jolloin ääni annetaan iäkkäille sekä sanavalinnat kärjistävät totuutta, halutaan mahdollisesti median puolesta käännyttää syyllyisyys takaisin niihin, jotka ovat koronavirukseen sairastuneet ja myös sitä tartuttaneet. Halutaan mahdollisesti nostaa esiin kuva siitä, että iäkkäitä yli 70-vuotiaita ihmisiä *rangaistaan* siitä, että esimerkiksi matkustelijat ja karanteeneissa pysymättömät tuntuivat syyllyisyyttä siitä, miten heidän toimintansa on nyt vaikuttanut viattomiin vanhuksiin.

5.2.2 Syyllyistäminen yksittäisiltä henkilöiltä

Edellisessä alaluvussa syyllyistäminen on pääosin kohdistettu yksittäisiin henkilöihin. Toinen keskeinen syyllyistämisdiskurssin piirre Suomen sisäisessä uutisoinnissa on, että syyllyistäminen lähtee yksittäisiltä henkilöiltä ja kohdistetaan laajemmille ryhmille, kuten kansalaisille ylipäätään.

Yksityishenkilöt syyllistäjinä

- 60) Koronavirus motitti Aurinkorannikon suomalaiset koteihinsa: ”Sama on pian edessä Suomessa, **jos hallituksen kehotuksia ei noudateta** (IS, 20.3.2020)
- 61) ”**Mitä ne tänne tulevat sitä tuomaan**” – tuhannet uusmaalaiset ovat paenneet koronavirusta mökeilleen, ja nyt se uhkaa mökkikuntien terveydenhuoltoa (HS, 25.3.2020)
- 62) Palomies-ensihoitaja Jarno Lehtorannalta vahva vetoamus videolla: ”Pysykää **nyt** sisällä, **oikeasti!**” (IS, 30.3.2020)
- 63) Ulkomailla rekkakuskit eristetään hytteihin – monen koronasta kärsivän maan läpi ajanut rahtari: Ottakaa tämä **nyt** tosissanne! (IS, 30.3.2020)

Lähes kaikissa yksityishenkilöitä kohtaan syyllistävässä otsikoissa käytetään tehostekeinona lainauksen nostamista otsikon tasolle. Esimerkeissä 61)–64) puhujina toimivat tavalliset kansalaiset, jotka oman elämäntilanteensa vuoksi ovat saaneet sijaa omalle äänelleen ja sen myötä oman näkökantansa esittämiselle uutisissa. Kaikissa näissä esimerkeissä nostetut lainaukset ovat syyllistäviä, mutta samalla niissä elää toivo. Syyllistävässä markkinointitekniikoissa on nähty, että syyllistäminen ja syyllisyyden tunteminen toimivat käytöksen muutoksen motivaattoreina vain, jos siihen liittyy jonkin verran toivoa siitä, että yksilön toiminta on tarpeen ja muutoksella yksilö pystyy saavuttamaan kohti parempaa. (Brennan & Binney 2010: 145.)

Ilta-Sanomien esimerkissä 61) puhutaan siitä, miten ulkomailla elävät suomalaiset kertovat omasta kokemuksestaan ja suosittelevat suomalaisia tottelemaan hallituksen ohjeistuksia. Otsikon tasolle nostettu lainaus: ”Sama on pian edessä Suomessa, *jos hallituksen kehotuksia ei noudateta*.”, olisi paljon toivottomampi, jos siinä ei olisi otettu mukaan kyseistä sivulauseetta. Sivulauseessa annetaan toivo siitä, että kunhan kansalaiset noudattavat hallituksen kehotuksia, niin tältä kauhulta vältytään.

Helsingin Sanomien esimerkissä 61) tuodaan melko suora syyllistävyys siitä, miten uusimaalaiset mökkeilijät levittävät koronaa mökkiensä paikkakunnille. ”Mitä ne tänne tulevat sitä tuomaan” antaa vaikutelman, että kaikilla uusimaalaisilla olisi korona, ja heidän tulisi pysyä kotonaan. Vaikka otsikko onkin syyllistävä uusimaalaisia kohtaan, käytetään siinä myös uusimaalaisten kohdalla verbiä *paeta*, joka antaa kuvan siitä, että uusimaalaiset ovat yhtä lailla uhreja. He ovat kuitenkin uhka mökkikuntien terveydenhuollon kapasiteetille, jolloin mahdollisilta uusimaalaisilta lukijoilta on mahdollisesti toivottu ymmärrystä siitä, että heidän pakonsa saattaa aiheuttaa uhkaa myös muualla.

Ilta-Sanomien esimerkeissä 62) ja 63) annetaan puheenvuoro ammatinharjoittajille, jotka ovat lähitekemisissä koronaviruksen kanssa työnsä puolesta. Molemmissa nostetaan otsikon tasolle painokkaat lainaukset, jossa on jo kyllästyneenoloinen neuvo kanssa kansalaisille. Esimerkin 62) ”Pysykää nyt sisällä, oikeasti!” -lainaus sisältää *oikeasti* lisäyksen pilkun jälkeen, painottaen asian

tärkeyttä ja vakavuutta, ja sitä faktaa, että ihmiset eivät ole vielä tainneet täysin ymmärtää, miten vakavasta pandemiasta on kyse. Esimerkin otsikossa mainitaan myös heti koko nimi sekä ammatti, kuin kyseessä olisi merkittävä henkilö. Tällainen nimeäminen nostattaa ja vahvistaa sanoman auktoriteettia ja vakavuutta. Esimerkin 63) ”Ottakaa tämä nyt tosissanne!” -lainauksessa hyödynnetään korosteisuutta esimerkin 62) lainauksen tapaa *nyt*-vahvistussanalla. Halutaan tehdä selväksi, että suomalaiset eivät ole vielä tähän mennessä osanneet käyttäytyä ohjeistusten mukaisesti, joten *nyt* viimeistään on sen aika.

Julkisuuden henkilöt syylistäjinä

Sen lisäksi, että annetaan syylistävä ääni yksityishenkilöille, niin *Ilta-Sanomat* ovat uutisoineet useita uutisia, joissa julkisuudenhenkilöt nousevat syylistäjän paikalle antaen oman äänensä kuulua.

- 64) Ikäihmiset rikkovat liikkumisrajoituksia, **koronakaranteenissa oleva 72-vuotias Remu Aaltonen**: ”Härmän tyypit eivät kieltoja usko” (IS, 20.3.2020)
- 65) **Hanna Sumari, 61, avautuu blogissaan ”kurittomista” ikäihmisistä** – lataa suorat sanat tottelemattomuuden synkistä seurauksista (IS, 20.3.2020)

Esimerkeissä 64) ja 65) keskitytään syylistämisen kohteena iäkkäisiin ihmisiin. Alaluvussa 5.2.1 analysoin *Ilta-Sanomien* uutisotsikoita, joissa puheenvuoro oli annettu joko läheisille tai iäkkäille itselleen. Nämä olivat syylistävyytensä kanssa kuitenkin myös empaattisia. Esimerkit 64) ja 65) eroavat kuitenkin tästä ilmapiirisistä. Otsikossa 64) otetaan lainaus julkisuuden henkilöltä, Remu Aaltoselta, joka itsekin kuuluu tähän yli 70-vuotiaiden riskiryhmään, kuten otsikosta ilmenee. Ilmaistaan erikseen, että kyseessä on *koronakaranteenissa oleva* Remu, jolloin tuodaan esille mielikuva siitä, että julkisuuden henkilöt toimivat pandemian keskellä sopivalla tavalla totellessaan hallituksen ohjeistusta ja ovat karanteenissa välttääkseen ylimääräisiä kontakteja muihin ihmisiin.

Esimerkissä 65) korostetaan puolestaan, miten ohjeistuksien noudattamatta jättämisellä on *synkät seuraukset*, ja Hanna Sumari on ladannut suorat sanat ”kurittomista” ikäihmisistä. Ilmapiiri näiden otsikoiden ja alaluvun 4.2.1 ”kurittomia” ikäihmisiä käsittelevien välillä on selkeästi erilainen. Jyrkemmin syylistävyyttä voidaan tuoda esiin, kun sen sanoo niin sanotusti ihminen, jonka äänellä on painoarvoa, eli on esimerkiksi julkisuuden henkilö ja näin vaikuttavassa asemassa, sekä kuuluu myös itse tähän samaan ikäryhmään.

- 66) Lenita Airisto ryöpsäyttää julki mielipiteensä ihmisistä, jotka viis veisaavat koronarajoituksista – ”**Tyhmyyttä ei voi parantaa**” (IS, 26.3.2020)
- 67) Uusimaa eristettiin – presidentti Niinistöllä IS:n erikoishaastattelussa painava viesti suomalaisille: ”**Olen yrittänyt vakavasti varoittaa**” (IS, 28.3.2020)

Esimerkit 66) ja 67) ovat myös *Ilta-Sanomien* otsikoita, joissa ilmenee julkisuuden henkilöiden taholta välitettyä syylistämistä liittyen koronavirusohjeistuksien noudattamiseen. Esimerkissä 66) Lenita Airisto on ilmaissut mielipiteensä koronarajoituksia rikkovista ihmisistä: ”Tyhmyyttä ei voi parantaa”. *Tyhmillä* (KSC) viitataan ihmiseen, joka on älyllisesti heikko ja vajavainen. Ihmiset tuskin koskaan haluavat tulla määritellyiksi tyhmäksi. Näin lukijat jotka ovat ”viis veisanneet” koronarajoituksista kenties kokevat, että he eivät halua kuulua tähän tyhmien ryhmään, jolloin he muuttavat eli *parantavat* käytöstään, eivätkä näin ollen enää ole tyhmiä, ja toimivat myös koronaohjeistuksien mukaisesti.

Presidentti Niinistölle annetaan ääni esimerkin 67) uutisotsikossa. ”Olen yrittänyt vakavasti varoittaa” -lainaus viittaa siihen, että presidentti Niinistö on jo aiemmin antanut kehotuksensa oikein toimimiseen koronapandemian aikana. Tällä otsikon tasolle nostetulla lainauksella painotetaan sitä, miten välinpitämättömästi koronarajoituksista ja -ohjeistuksista on huolehdittu ja annetaan kuva, että Presidentti Niinistönkään sanaa ei ole kuunneltu. Uutinen on julkaistu samoihin aikoihin, kun on uutisoitu muista ”kurittomista” ikäihmisistä, jolloin uutinen on todennäköisesti kohdistettu nimenomaan tälle kohderyhmälle. Vanhemmille ikäpolville presidentti Niinistö näyttäytyy mahdollisesti suurempana auktoriteettina kuin mitä nuoremmalle ikäpolvelle. Tästä syystä ”kurittomat” ikäihmiset mahdollisesti antavat presidentti Niinistön sanalle suuremman painoarvon, jolloin otsikon tasolle nostettu ihmisten toimintaa koskeva syylistävä argumentti saa lukijat muuttamaan ajatusmaailmaansa ja näin käytöstään koskien koronaohjeistuksia ja -rajoituksia.

Hallitus ja Suomen koronatoimet syylistämisen kohteena

Hallituksen ja Suomen valtion koronatoimet ovat olleet jatkuvan kritiikin alla koko koronapandemian ajan.

68) Teemu Selänne **vaatii** Niinistöltä ja Marinilta toimia – ”Linjaukset, kehotukset ja varoitukset **eivät näköjään kaikille tehoa**” (IS, 22.3.2020)

Myös hallitusta koskevassa syylistämisessä nostetaan julkisuuden henkilöiden äänet otsikoiden tasolle. *Ilta-Sanomien* esimerkissä 68) ääni annetaan entiselle jääkiekonpelaajalle Teemu Selänteelle, jolla on erittäin arvostettu asema maamme kansainvälisenä kiekkosankarina. Otsikossa ilmenee syylistävyyttä, jotka ovat kohdistettu sekä presidentti Niinistölle että pääministeri Marinille ja heidän toimilleen, sekä kansalaisille, joille eivät ole linjaukset, kehotukset ja varoitukset tehonneet.

Ensin Selänne viittaa otsikon alkuosassa Niinistön sekä Marinin toimimattomuuteen. Kun kerran kansalaiset eivät osaa noudattaa ohjeistuksia, niin silloin vastuu on sysätty presidentille ja

pääministerille. Se, että Selänne osoittaa syyllistämistä presidenttiä ja pääministeriä kohtaan ja sen sijoittaminen heti otsikon alkuun, viestii Selänteen eräänlaisesta valta-asemasta arvostettuna henkilönä, jolla on valtaa antaa *vaatimuksia* sekä ylenkatsoa Suomen presidentin sekä pääministerin toimia.

Otsikon jälkimmäisessä lainauksessa Selänne puolestaan viittaa siihen, että linjauksia, kehotuksia ja varoituksia on jo annettu, mutta jotkut ovat niistä piittaamattomia, eivätkä nämä *näköjään tehoa*. Tällä haetaan kenties samanlaista sävyä kuin esimerkin 66) *tyhmiksi* viittaamisella; kaikille on annettu samanlaiset ohjeistukset ja linjaukset, mutta jotkut silti päättävät olla niitä noudattamatta.

69) **HUS:n johtajalta** kovaa arvostelua koronaan varautumisesta: ”**Kokoontumiskielto tuli 2 viikkoa myöhässä**” (IS, 22.3.2020)

70) **Erityisesti yksi virhe** saattoi olla kohtalokas Suomen koronatoimissa – **professori** sanoo, että nyt pitäisi ottaa opiksi (IS, 30.3.2020)

Iltä-Sanomien esimerkeissä 69) ja 70) nostetaan otsikon tasolle sekä HUSin että professorin titteliä kantavan ihmisten mielipiteet Suomen valtion koronatoimista. Molemmissa otsikoissa äänen saavat korkeissa asemissa olevat auktoriteetit. Tällöin sanat saavat myös paljon voimakkaamman ja painokkaamman merkityksen.

Esimerkissä 69) korostetaan, että HUSin johtajalta on tullut *kovaa* arvostelua. Tätä painotetaan lisälainauksella, jossa HUSin johtaja on todennut faktana, että ”kokoontumiskielto tuli 2 viikkoa myöhässä”. Tällä lainauksella syntyy suora syyllistäminen Suomen valtiota ja sitä myötä hallituksen päätöksiä kohtaan, jotka ovat toimineet päätöksissään liian hitaasti.

Esimerkissä 70) puolestaan jätetään otsikko avoimeksi, jolloin mahdollinen lukija houkuttelee lukemaan uutinen. Otsikossa tuodaan kuitenkin esille, että Suomen koronatoimet eivät ole olleet niin hyvät kuin olisi ollut tarpeen. Otsikosta voi myös päätellä, että koronatoimissa olisi useita virheitä, mutta *erityisesti yksi* virhe saattoi olla se kohtalokas. Professorin asemassa oleva henkilö on myös kehottanut, että nyt pitäisi ottaa opiksi. Koska otsikossa käsitellään Suomen valtion taseisia koronatoimia, kohdistetaan myös opiksi ottaminen mahdollisesti Suomen valtion toimiin ja siihen, että siellä olevien toimihenkilöiden kuten hallituksen, on otettava opiksi.

Esimerkeissä 68)–70) esiintyy kaikissa äänenantajana joko koulutukseltaan tai ammatiltaan arvostettu henkilö, jolla on niin sanotusti oikeus ja valta arvostella niinkin korkean tahon kuin hallituksen toimia ja saada oma äänensä kuuluviin valtakunnalliseen mediaan. Tällainen piirre esiintyy kaikissa alaluvun 5.2.2 otsikoissa. Äänet annetaan ihmisille, joilla on valtaa ja oikeus sanoa asiat, kuten ne on ilmaistu. Nämä mielipiteet on myös nostettu otsikon tasolle, jolloin niiden sisältämä viesti ja merkitys tavoittaisi mahdollisimman monta lukijaa. Monet otsikoiden lainauksista ovat

erittäin provosoivia ja hyökkäviä, jolloin nämä myös mahdollisesti herättävät lukijoiden mielenkiinnon ja he valitsevat juuri sen uutisen lukeakseen.

6. Päätelmät

Olen edellisessä luvussa analysoinut *Ilta-Sanomien*, *Helsingin Sanomien* ja *Ylen* uutisotsikoita koronaviruksesta. Selkein toiseuttamisen kautta luotu syyllistävä leima koronavirukseen liittyen luotiin Kiinaa ja kiinalaisia kohtaan. Nämä otsikot olivat pitkälti arvottavia ja syyllistäviä korostamalla viruksen yhteyttä Kiinaan. Yleisesti rasismilla käsitetään nimenomaisesti länsimaalaisten ja usein Eurooppalaisten valta-asema ”etelästä” tulevia kohti (Van Dijk 1993: 5). Toisin sanoen kaikkea vierasta kohtaan, joka ei ole osa eurooppalaista normia ja käyttäytymiskulttuuria. Aineistossani ei siksi ole paljoakaan selkeästi Euroopan maita kohtaan olevia syytöksiä. Esimerkiksi Italiasta nousi nopeasti paljon ”pahempi tartuntapesäke”, kuin mitä Kiinan Wuhan on missään vaiheessa ollut. Esimerkiksi 1,4 miljardin asukkaan Kiinassa⁸ aikavälillä tammikuusta huhtikuun 2020 loppuun todettiin 84 392 varmistettua tartuntatapausta, kun taas samana aikana 60 miljoonan asukkaan Italiassa⁹ todettiin 209 328 varmistettua tartuntatapausta.

Se, miksi Kiina koki selkeästi runsaimman syyllistävyuden aineistossani, johtui siitä, että pandemia sai alkunsa sieltä. Uudesta, hämmäntävästä ja pelottavasta viruksesta uutisoitiin paljon, jolloin yhdenkin päivän aikana saattoi *Ilta-Sanomien* julkaista useita uutisia Kiinasta ja koronaviruksesta. Toisaalta Kiinan ja kiinalaisten syyllistämistä saattoi lisätä se, että on usein helpompi syyllistää itselleen vieraita asioita. Esimerkiksi kiinalaisia eläintoreja kohtaan nostetut syyllistävät otsikot ovat esimerkki siitä, miten helppoa on syyllistää jotain omalle kulttuurille vierasta, jotain mikä ei ole välttämättä itselleen jokapäiväinen asia ja normi. Suomalaisesta kontekstista katsoen on helppo katsoa eläintoreja täysin turhina asioina, mutta ei ymmärretä, että kyseessä on kuitenkin vuosikymmenien kulttuurinen perinne, joka on osa miljoonien ihmisten arkea.

Kiinalaisia syyllistettiin monenlaisin elementein otsikoiden tasolla. Yksi selkeimmistä oli nimeäminen, jolloin koronavirusaiheisten uutisien otsikoinnissa tuotiin heti tai lisäyksenä selväksi, että kyseessä on Kiinaan tai kiinalaisiin liittyvä virus. Tässä käytettiin myös hyväksi sensaatiohakuisuutta, jolloin koronavirusta kutsuttiin ”mysterivirukseksi” ja nimenomaisesti Kiinan ”mysterivirukseksi”. Sensaatiohakuinen kielenkäyttö on yleensä mieleenpainuvaa ja silmiinpistävää. Kun lukija näkee sanan ”mysterivirus” hän saattaa huomata sen helpommin ja olla siitä myös paljon kiinnostuneempi kuin jos puhuttaisiin vain viruksesta.

⁸ <https://covid19.who.int/region/wpro/country/cn>. Viitattu 13.7.2021.

⁹ <https://covid19.who.int/region/euro/country/it>. Viitattu 13.7.2021.

Sensaatiohakuisuuden ja nimeämisten lisäksi kiinalaisia ja Kiinaa käsittelevissä otsikoissa oli myös tuotu esille syyllistävyttä ja toiseuttamista kokonaisten lauserakenteiden avulla. Diskursseissa, jotka kohdistuivat Kiinaan tai kiinalaisiin, esiintyi paljon Van Dijkin teorian rasististen diskurssien mukaisia piirteitä (ks. luku 3.3.2). Varsinkin otsikoissa, joissa oltiin tuotu esiin koronaviruksen negatiivisia vaikutuksia Suomeen ja suomalaisiin sekä otsikoissa, joissa oli kritiikkiä Kiinan kulttuuria ja toimintaa kohtaan, oli käytetty usein pääinformaation ohessa lisäystä, jossa tarkennettiin tai muistutettiin, että virus on lähtöisin *Kiinasta* ja *kiinalaisilta*, jolloin lukija pystyi heti yhdistämään ja rakentamaan mielikuvan Kiinan ja kiinalaisten syyllisyydestä. Näin ollaan rakennettu eroa ”meidän” ja ”toisten” välille sekä pyritty korostamaan kulttuurisia eroja ja sitä, millaisia seurauksia tällaisilla ”väärillä tavoilla” toimimisella on.

Syyllistämisen kohteet kuitenkin kokivat kehityksen viruksen levitessä. Uutiset Kiinasta ja kiinalaisista alkoi nopeasti kääntyä pois, kun virus levisi Eurooppaan ja sieltä pian Suomeen. Eurooppaan kohdistuvat syyllistävydet esiintyivät pääosin vain Itävallan ”viruslingoksi” nimettyä kylää kohtaan, josta myös monet suomalaiset saivat tartunnan. Toisin kuin Kiina, Eurooppa nähtiin pitkälti myös uhrina eikä uhkana. Viruksen saavuttua Eurooppaan se kuitenkin saapui pian myös Suomeen, jolloin myös koronavirusuutiset muuttuivat nopeasti Suomen sisäiseksi syyllistämisesetelmäksi. Enää ei välitetty siitä, mistä koronavirus on saanut alun perin alkunsa, eikä Kiinaa nähty uhkana. Uhaksi muuttuivat muut suomalaiset, matkustavat suomalaiset, ”typerät” suomalaiset.

Suomen sisäinen syyllistäminen alkoi ensin kohdistuessaan yksittäisiin henkilöihin. Tällöin koronavirusta ei ollut Suomessa vielä todettu niin monella, joten oli helppo uutisoida jokaisesta tautitapauksesta ja selvittää tarkasti, mikä oli taudin alkuperä. Otsikointienkin tasolla mentiin todella yksityiskohtaisiin asioihin, kuten esimerkiksi 53), josta jo pelkässä otsikossa kerrotut informaatiot saattavat olla todella paljastavat kyseistä henkilö kohtaan. *Ilta-Sanomat* uutisoivat 6.3.2020¹⁰ otsikolla: *Yle: Jyväskylän koronaepäilty pelkäsi julkisuutta ja salasi eristyksensä: ”En uskaltanut kertoa edes äidilleni”*, siitä miten koronaviruksesta aiheutuva julkisuus on tuntunut pelottavammalta kuin itse tartunta. Tämänkaltainen reaktio nostaa epäilyksiä siitä, miten vahva vaikutus nimenomaisesti medialla on ihmisten asenteisiin ja arjen kokemuksiin.

Yksittäisiä henkilöitä syyllistävässä otsikoissa oltiin käytetty tehokeinona tarkan informaation esittämistä, kuten kertomalla, mistä kyseinen taudinkantaja oli tartunnan saanut. Esimerkiksi usein korostettiin, oliko kyseinen henkilö esimerkiksi matkustanut sekä kuinka monta ihmistä oli altistunut tai vaihtoehtoisesti joutunut karanteeniin.

¹⁰ <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006430008.html>. Viitattu 5.8.2021.

Koronaviruksen nopea leviäminen kuitenkin lopetti tarkan yksityishenkilöistä uutisoinnin ja siirtyi pian yleiseen syyllistämiseen, jossa haluttiin saada kohdeyleisöksi koko Suomi. Koko Suomen kattavassa syyllistämisessä käytettiin tehokeinoina otsikoiden tasolle nostettuja lainauksia. Lainauksissa viitattiin ihmisten vastuuttomana pidettyyn käyttäytymiseen ja hallituksen ja valtion antamien määräyksien laiminlyömiseen koronaviruspandemian aikana.

Suomen sisäisissä syyllistävissä otsikoinneissa esiintyi pääosin Chédotalin, Berthen, de Peyrelonguen ja Le Gall-Elyn listauksen ensimmäistä syyllistävästä piirrettä, jossa syyllistäjänä seikkana käytetään tosidekan kertomista (ks. luku 3.3.1). Tehokeinona oli nimenomaisesti tosidekkojen esilletuominen, kuten tartuntojen ja altistuneiden määrät sekä otsikon tasolle nostettujen lainauksien tosidekkojen esitys, miten käy, jos hallituksen ohjeistuksia ei noudateta. Syyllistävällä tasolla ne toimivat lähinnä totuuden tuomisena lukijoiden eteen. Useissa tapauksissa, joissa otsikkoon oli nostettu lainaus, syyllistävyys tuotiin totuuden kanssa jyrkästi, kuten nimittämällä ohjeistuksia noudattamatta jättävät ihmiset tyhmiksi (esimerkki 67) tai korostamalla, että *nyt* on tosi kyseessä.

Analyysiini sisälsi seitsemänkymmentä uutisotsikkoa. Näistä otsikoista 47 oli *Ilta-Sanomien*, 14 *Helsingin Sanomien* ja 9 *Ylen*. *Ylen* otsikoista kaksi oli vertailun vuoksi otettu analyysiin mukaan. Aineiston keruussani selkeimmin syyllistävinä näyttäytyvät otsikot olivat *Ilta-Sanomilta* ja myös aineiston analyysissä on selvinnyt, että heidän otsikointinsa oli sensaatiohakuista. *Ilta-Sanomien* otsikoille oli tyypillistä korostuvat nimeämiset, kuten ”mysterivirus” sekä ”viruslinko”. Myöhemmässä Suomen sisäisessä syyllistävyudessa lainauksien nostaminen otsikon tehokeinoksi oli myös yksinomaan *Ilta-Sanomille* ominainen piirre.

Median markkinoitumista on pidetty eräänlaisena uutistyyön teollistumisena. Tällä viitataan uutismedioiden siirtymistä sitoutumaan tiukkaan tuloksenteekoon, joka on johtanut siihen, että uutistuotannossa journalismia ei enää määritä tiedonvälityksen yhteiskuntapoliittiset tai aatteelliset tavoitteet. Uutisten tuotantoa on alkanut ohjata vahvasti kysyntävetoisuus ja markkinoihin sopeutuminen, jonka yhtenä tavoitteena on pikemminkin yleisön viihdyttäminen herättämällä suuria tunteita kuin ympäröivän maailman ja sen tapahtumien selittäminen. (Pietilä 2007: 18–19.) Tämä näkyy myös *Ilta-Sanomien* ja osaksi *Helsingin Sanomien* tavassa kirjoittaa koronavirusta käsittelevät otsikot.

Ilta-Sanomien ja *Helsingin Sanomat* ovat kaupallisia lehtiä, joille markkinavetoisuus on tärkeää. *Yle* taas on verorahoitteinen, jolloin Ylelle ei ole samalla tavalla tärkeää saada lukijoita, ja *Yle* pystyy pitämään uutisten rakenteen maltillisina ilman draamahakuisuutta. *Ilta-Sanomilla* esiintyi paljon klikkiotsikoita, joiden tarkoituksena oli jättää lukijaa sen verran pimentoon, että tämä kiinnostuu uutisen aiheesta ja haluaa lukea siitä lisää. Joissain tapauksissa, kuten esimerkissä 34), rajausta ja

otsikon tasolle nostettavien asioiden valikointi on saattanut johtaa siihen, että otsikon perusteella uutisoitavasta asiasta saa täysin erilaisen käsityksen kuin jos lukee koko uutisen. Tällöin ihmiset, jotka vain silmäilevät vain otsikot, saattavat muodostaa toisenlaisia, ehkä mahdollisesti jyrkempiä ja syyllistävämpiä mielipiteitä aiheista.

Sen lisäksi, että lukijaa houkuttelee jatkamaan lukemista, oltiin monia *Ilta-Sanomien* otsikoita rakennettu ajatellen mahdollista lukijakuntaa. Ihanteellinen ja eettinen journalismi ja erilaisten vääryyksien paljastaminen on muuttunut arkipäiväiseksi suorittamiseksi, jolloin tavoitteena on lähinnä vastata kohdeyleisön ja mainostajien kysyntään (Herkman 2009: 41). On myös tehty uutisista tukimusta, jonka mukaan uutisissa esiintyy luontaista konservatiivisuutta ja varovaisuutta päätoimittajien keskuudessa, jolloin uutiset käsittelevät mahdollisesti ongelmia, jotka vaikuttavat muihin kuin keskiluokkaisiin lukijoihin (Nelkin 1999: 295). Tätä saamaa varovaisuutta voidaan myös tulkita tämän tutkielmani aineistosta. Suomen sisäisessä syyllistämässä keskityttiin tarkasti yksityiskohtaisten syyllistävien elementtien tuomiseen otsikon tasolla, kuten altistuneiden tai karanteeniin joutuvien ilmaisemisessa, kun syyllistäminen oli kohdistettu työ- ja kouluikäisiin henkilöihin. Kuitenkin *Ilta-Sanomat* otsikoi uutiset ”kurittomista” ikäihmisistä leikkimielisesti kuin vitsaillen, ja selkeämmin ikäihmisiin kohdistuneet syyllistävät otsikot olivat iäkkäiltä julkisuudenhenkilöiltä, joiden lainaukset olivat nostettu otsikon tasolle. Tällöin *Ilta-Sanomat* pitivät eräänlaisen etäisyyden ”kurittomien” ikäihmisten syyllistämiseen ja antoi sen muiden tehtäväksi, toimiakseen varovasti loukkaamatta potentiaalista kohdeyleisöä.

Ilta-Sanomien otsikot käsittivät lähes kokonaan analysoitavan aineistoni. Voidaan siis tämän tutkielman puitteissa päätellä, että monet syyllistävät ja toiseuttavat otsikkorakenteet ovat myös syntyneet täydentämään journalismin viihdyttävyyttä ja myyvyyttä. Verkkouutisten tiheä julkaisutahti on eräs esimerkki kilpailukyvykkyyden näyttämisestä (Juntunen 2009: 179). *Ilta-Sanomilta* on kevään 2020 aikana tullut useita koronavirusaiheisia uutisia päivässä, ja joissain tapauksissa samasta tapauksesta saatettiin kirjoittaa useampi uutinen yhden päivän sisällä, kuten esimerkeissä 26) ja 27).

Journalismin eräänä keskeisenä päämääränä nähdään myös keskustelun herättäminen (Reunanen 2014: 58). Provosoivilla ja houkuttelevilla otsikoilla saa helpommin nostettua keskustelun niin kommenttipalstoille kuin myös ihmisten arkikeskusteluihin. *Ilta-Sanomien* uutisten otsikot sisälsivät enemmän syyllistäviä ja toiseuttavia elementtejä kuin *Helsingin Sanomat* ja *Yle*. Uutisten runsas määrä ja tiheä julkaisutahti ovat vaatineet houkuttelevien otsikoiden muodostamisen. Tässä tapauksessa houkuttelevuutena ollaan käytetty muun muassa toisia ihmisiä ja kansoja syyllistäviä ja toiseuttavia rakenteita, joiden ollaan arveltu kiinnostavan ihmisiä ja nostattavan keskustelua.

Syyllistävyyttä ja toiseuttavuutta ei siis välttämättä olla rakennettu tarkoituksena tahallisesti syyllistää ketään, vaan herättää kohdeyleisön mielenkiinto.

Analyysissä esiintyvillä syyllistävillä ja toiseuttavilla elementeillä on kuitenkin vaikutusvaltaa muokata ihmisten käsitystä ympäröivästä todellisuudesta sekä antaa uudenlaisia tai vahvistaa jo vanhoja mielikuvia, jotka saattavat muun muassa muodostaa rasistisia käsityksiä. Vaikka tämän tutkielman pohjalta on pääteltävissä, että monet *Ilta-Sanomissa* sekä *Helsingin Sanomissa* olevat otsikoiden syyllistävät ja toiseuttavat elementit ovat syntyneet halusta muodostaa myyviä otsikoita, niin silti ne sisältävät piirteitä, joita on aiemmissa tutkimuksissa todettu olevan syyllistävissä ja toiseuttavissa diskursseissa. Kuten selviää Van Dijkin (2004) sekä Chédotalin, Berthen, de Peyrelonguen ja Le Gall-Elyn (2017) tutkimuksissa, joita olen käyttänyt tämän tutkielman analyysin tukena.

Tämän tutkielman aineiston analysointi herätti myös muita mielenkiintoisia jatkotutkimusideoita. Otsikoita analysoidessani huomioin otsikoiden rakenteissa mallin, joissa usein naissukupuoli oli ilmaistu, mutta jos kyseessä oli mies, niin sitä ei ollut mainittu otsikon tasolla. Esimerkiksi otsikoissa 47) ja 49) käsitellään samankaltaista aihetta, mutta esimerkin 49) otsikkoon ei ole tuotu ilmi, että kyseessä on Itävallasta saapunut tartunta, joka on todettu työikäisellä miehellä. Tämä selviää vasta uutisen ingressissä, toisin kuin otsikossa 47), johon on otsikon tasolle tuotu huomautus, että kyseessä on suomalaisnainen.

Sukupuolittamisen lisäksi aineistoa kerätessäni kiinnitin huomiota uutisten kuviin. Todella useissa uutisissa oli kuvituksena Kiina tai kiinalaisia, myös sellaisissa uutisissa, jotka eivät suoranaisesti liittyneet Kiinaan tai kiinalaisiin. Tämä nostatti mielenkiintoisen jatkotutkimusidean toiseuttavien ja syyllistävien diskurssien luomisessa uutiskuvien välityksellä.

Tutkielmani otos oli myös vain yhden kevään ajalta, mutta mielenkiintoista olisi tulevaisuudessa lukea tutkimusta, jossa olisi käsitelty esimerkiksi laajempaan otokseen koronavirusuutisia ja esimerkiksi verrata uutisten diskurssien kehitystä pandemian edetessä. Tästäkin otoksesta olen tehnyt analyysin ja tulkinnan omista lähtökohdistani käsin, jotka ovat aina taustalla rakentamassa ja muokkaamassa myös omia katsantokantojani ja ideologioitani. Tästä syystä lisätutkimusta aiheesta olisi tärkeä saada, jotta voisimme paremmin ymmärtää, miten media tämänkaltaisten kriisien keskellä vaikuttaa ymmärryksiimme ja näkemyksiimme asioista.

Lähteet

Aineislähteet

IS: *Ilta-Sanomien* verkkosivujen koronavirusuutiset 9.1.–30.3.2020, <https://www.is.fi/>. *Aineisto tekijän hallussa.*

HS: *Helsingin Sanomien* verkkosivujen koronavirusuutiset 13.1.–25.3.2020, <https://www.hs.fi/>. *Aineisto tekijän hallussa.*

YLE: *Ylen* verkkosivujen koronavirusuutiset 11.1.–18.3.2020, <https://yle.fi/uutiset>. *Aineisto tekijän hallussa.*

Kirjallisuus

Baumeister, Roy – Stillwell, Arlene – Heatherton, Todd 1994: *Guilt: An Interpersonal Approach*. Psychological bulletin. Vol. 115(2), 243–267.

Boudewyns, Vanessa – Turner, Monique M. – Paquin, Ryan S. 2013: *Shame-Free Guilt Appeals: Testing the Emotional and Cognitive Effects of Shame and Guilt Appeals*. Psychology and Marketing, Vol. 30(9), 811–825.

Brennan, Linda – Binney, Wayne 2010: *Fear, guilt, and shame appeals in social marketing*. Journal of Business Research. Vol. 63(2), 140–146

Chédotal, Camille – Berthe, Benedicte – de Peyrelongue, Bénédicte – Gall-Ely, Marine 2017: *Using guilt appeals in communication*. Recherche et Applications en Marketing (English Edition). Vol. 32, 91–110.

Fairclough, Norman 2002: *Miten media puhuu*. Vastapaino, Tampere.

Heikkilä, Heikki – Ahva, Laura – Siljamäki, Jaana – Valtonen, Sanna 2012: *Kelluva kiinnostavuus*. Vastapaino, Tampere.

Heikkinen, Vesa – Lehtinen, Outi – Lounela, Mikko 2005: Tekstien arki – tutkimusmatkoja jokapäiväisiin merkityksiimme. *Lappeenrantalaismies löi toista nenään baarissa. Uutisia ja uutisia*, s. 231–258. Toim. Vesa Heikkinen. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja, Helsinki.

Heikkinen, Vesa 1999: *Ideologinen merkitys – kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Heikkinen, Vesa 2009: Kielen piirteet ja tekstilajit. *Johdanto*, s. 7–36. Toim. Vesa Heikkinen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Herkman, Juha 2009: Journalismi murroksessa. *Journalismi markkinoilla. Konserni- ja mediajournalismi*, s. 32–49. Toim. Esa Väliverronen. Gaudeamus, Helsinki.

Hietala, Veijo 2007: *Media Ja Suuret Tunteet: Johdatusta 2000-luvun Uusromantiikkaan*. BTJ Kustannus, Helsinki.

Horsti, Karina 2005: *Vierauden rajat: monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa*. Tampere University Press, Tampere.

Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi – Suoninen, Eero 2004: Diskurssianalyysin aakkoset. *Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet*, s. 17–47. Toim. Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen. Vastapaino, Jyväskylä.

- Jokinen, Arja 1999: Diskurssianalyysi liikenteessä. *Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin*, s. 37–53. Toim. Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen. Vastapaino, Jyväskylä.
- Juntunen, Laura 2009: Journalismi murroksessa. *Kiireen ja kilpailun haasteet journalistiselle etiikalle*, s. 32–49. Toim. Esa Väliverronen. Gaudeamus, Helsinki.
- Jyrkiäinen, Jyrki 2012: Suomen mediamaisema. *Sanomalehdistö*, s. 67–100. Toim. Kaarle Nordenstren ja Osmo A. Wiio. Vastapaino, Tampere.
- Kalliokoski, Jyrki 1999: Teksti ja ideologiat: Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä. *Kieli, tunteet ja ideologiat uutistekstissä. Näkymiä tekstilajin historiaan ja nykyisyyteen*, s. 37–97. Toim. Jyrki Kalliokoski. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Vantaa.
- KS = Kielitoimiston sanakirja [Verkkajulkaisu. Jatkuvasti päivitettävä julkaisu. Päivitetty 11.11.2020. Viitattu 7.11.2021.] Saatavissa: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/>. Kotimaisten kielten keskus & Kielikone Oy, Helsinki.
- KSA = KS 2020: *Mysteeri*. [Verkkajulkaisu. Jatkuvasti päivitettävä julkaisu. Päivitetty 11.11.2020. Viitattu 15.8.2021.] Saatavissa: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/mysteeri?searchMode=all>.
- KSB = KS 2020: *Skandaali*. [Verkkajulkaisu. Jatkuvasti päivitettävä julkaisu. Päivitetty 11.11.2020. Viitattu 15.8.2021.] Saatavissa: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/skandaali?searchMode=all>.
- KSC = KS 2020: *Tyhmä*. [Verkkajulkaisu. Jatkuvasti päivitettävä julkaisu. Päivitetty 11.11.2020. Viitattu 17.8.2021.] Saatavissa: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/tyhm%C3%A4?searchMode=all>.
- Lammela, Elina 2016: ”Jättiriita turvapaikanhakijoista repii Eurooppaa” *Turvapaikanhaku- ja pakolaisuutisoinnin keskeisten teemojen representointi sanomalehdissä*. Pro gradu -tutkimus. Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus, Humanistinen tiedekunta. Turun yliopisto, Turku.
- Mäntynen, Anne 2006: Genre – tekstilaji, *Näkökulmia tekstin ja tekstilajin rakenteeseen*, s. 42–71. Toim. Anne Mäntynen, Susanna Shore ja Anna Solin. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Nelkin, Dorothy 1991: *AIDS and the News Media*. The Milbank Quarterly. Vol. 69(2), 293–307.
- Pietikäinen, Sari – Mäntynen, Anne 2019. *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino, Tampere.
- 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino, Tampere.
- Pietikäinen, Sari 2000: Kieli, diskurssi & yhteisö. *Kriittinen diskurssintutkimus*, s. 191–217. Toim. Kari Sajavaara ja Arja Piirainen-Marsh. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylä.
- Pietilä, A. P. 2007: *Uutisista viihdettä, viihdestä uutisia - Median muodonmuutos*. Art House, Helsinki.
- Pälli, Pekka 2003: *Ihmisyryhmä diskurssissa ja diskurssina*. Tampere University Press, Tampere.
- Reisigl, Martin – Wodak, Ruth 2015: The Handbook of Discourse Analysis. *Discourse and Racism*, s. 576–596. Toim. Deborah Tannen, Heidi E. Hamilton ja Deborah Schiffrin. John Wiley & Sons, Inc., New York.
- Reunanen, Esa 2014: Journalistin vapaus: *Toimittajan poliittinen identiteetti – Aktiivinen aatteenkannattaja, passiivinen puhelinpylväs vai jotain ihan muuta?*, s. 46–73. Toim. Heikki Luostarinen ja Pentti Raittila. Vastapaino, Tampere.
- Suoninen, Eero 1999: Diskurssianalyysi liikenteessä. *Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen*, s. 17–36. Toim. Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen. Vastapaino, Jyväskylä.
- Vakkuri, Kai 2011: *Syylisyys, Häpeä, Syyllistäminen*. BSV Kirja, Helsinki.
- Van Dijk, Teun A. 1985: Discourse and Communication: *Structures of News in the Press*, s. 69–93. Toim. Teun A. van Dijk. De Gruyter, New York.
- 1988: *News as discourse*. Laurence Erlbaum Associates, Hove & London.
- 1993: *Elite Discourse and Racism*. SAGE Publications.
- 2004: Encyclopedia of Race and Ethnic Studies. *Racist Discourse*, s. 351–355. Toim. Ellis Cashmore. Taylor & Francis Group, London.

- 2015: The Handbook of Discourse Analysis, *Critical Discourse Analysis*, s. 466–485. Toim. Deborah Tannen, Heidi E. Hamilton ja Deborah Schiffrin. John Wiley & Sons, Inc.
- Vuorio, Sari 2018: *Häpeän ja syyllisyyden tunteiden hyödyntäminen nonprofit-organisaation markkinointiviestinnässä*. Pro gradu -tutkimus. Markkinointi, kauppatieteet. Turun yliopisto. Turku
- Wiio, Osmo A. – Nordenstreng, Kaarle 2012: Suomen mediamaisema. *Viestintäjärjestelmä*, s. 9–34. Toim. Kaarle Nordenstren ja Osmo A. Wiio. Vastapaino, Tampere.
- Woo, Patrick C.Y. – Lau, Susanna K.P. –Yuen, Kwok-Yung 2006: *Infectious diseases emerging from Chinese wet-markets: zoonotic origins of severe respiratory viral infections*. Current opinion in infectious diseases. Vol. 19(5), 401–407.